

KÜLÖNFÉLÉK

A mozgást kifejező igék szinonimikája korai bibliafordításainkban

1. Három korábbi dolgozatomban lelki vonatkozású igék (*fedd*: MNy. 1990: 422; *gyűlöl*: MNy. 1995: 308; *bocsát*: MNy. 1997: 28) rokonértelmű megfelelőit vizsgáltam abból a szempontból, hogy a bibliafordításokat tartalmazó kódexeink milyen magyar igékkal ültették át az adott tárgykörbe tartozó latin szavakat.

Folytatva a munkát ezúttal azokat a latin igéket vontam vizsgálódásaim körébe, amelyek konkrét fizikai mozgást fejeznek ki. Természetesen ebben a csoportban is vannak olyan igék, amelyek elvont tartalmat is hordoznak, ezt nyelvi példák bizonyítják. Azoknak a latin igéknek, amelyek — kivéve a gyors mozgásokat (*fit*, *szalad* stb.) — valamilyen elmozdulást fejeznek ki, a száma 67. Némelyikük nagyon sokszor előfordul a Vulgatában, más igék sokkal ritkábban. Van olyan igék is, amelyeknek jelentését csak korábbi szótáraink közlik. Ezek száma 30. Emiatt

dolgozatom két részre tagolódik. Az elsőben a Bibliában előforduló latin igék adatait közlöm, és minden igenél feltüntettem — a Concordantia alapján — előfordulásuk számát. A második részben azokat az igéket sorolom fel, amelyek csak szótárainkban fordulnak elő.

A jelentések megvilágítása céljából — mindegyik nagyobb számban előforduló igéből — 8—12 adatot közlök, függetlenül attól, hogy hányszor fordulnak elő a Vulgatában. Így aránytalanságok keletkeznek ugyan, de a terjedelmet korlátozni kellett. Továbbá arra is ügyelnem kellett, hogy minél több nyelvemlékből gyűjtött és minél változatosabb jelentésű adat legyen.

Az adatok közlésében — amint előző cikkeimben is tettem —, elsősorban a Vulgata sorrendjét vettem figyelembe, a közlés rendje a jelentéseken belül azonban a nyelvemlékek időrendjét követi.

Módszertani megjegyzéseim korábbi cikkeimben találhatóak.

2. **abeo** (399). Jelentése napjaink szótárai szerint: 1. 'elmegy'; 2. 'elmúlik' (idő); 3. 'eltér'; 4. 'áttér vmire'. Régi szótáraink szerint: CAL.:¹ *Elmegyók*; MA.: *Elmegyec*; PP.: *El-mégyek*.

el megy: Bár 6,57: „abibunt nec sibi auxilium ferent”: „*elmènnèc* fem adnac nèki fègedèlmèt” (BK. 115) ~ „és *elmenyenec*, ezec magokat meg fe fegitféc” (KárB.) ~ „*eltűnnek* vele. Tehát magukon sem segíthetnek” (Bibl. 73); Dán. 14,13; „signantes annulo regis abierunt”: „kiralnac gürüiuel megiegezuè *èlmenen^c*.” (BK. 174) ~ „az király peczetiuel meg peczeteluén, *el ménènec*” (KárB.) ~ „lepecsételték a király gyűrűjével és *eltávoztak*” (Bibl. 73); Jón. 3,3: „surrexit Ionas, et abiit in Niniven”: „felkele Ionas ⁂ *elmenè* Niniuen varofaba” (BK. 243) ~ „fel keluén Ionás *el ménè* Niniuèbe” (KárB.) ~ „Jónás felkelt és *elment* Ninivèbe” (Bibl. 73); Mt. 27,5: „et abiens laqueo se suspendit”: „*elmèuè* kotèlèl õmagat felakazta” (MK. 34ra.) ~ „es *el menwen* fel fýgghezte ennen magát” (JordK. 101b) ~ „*fel fèle ménè*, és fel akazta magát” (KárB.) ~ „*asztán elment* és felakasztotta magát” (Bibl. 73); Lk. 15,15: „ipse coepit egere. Et abiit” „⁂ kezdè naualgania ⁂ *èlmènè*” (MK. 74rb) ~ „hŵ es kezdè ehezny es *el meene*” (JordK. 127c) ~ „õ meg kezdè fogyátkozni. Es *el ménuén* adá magát annac az tartománác egy lakofához” (KárB.) ~ „nélkülözni kezdett. Erre *elment*” (Bibl. 73).

jár: Ps. 1,1: „Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum”: „Bodog ember ki nem *iart* kegyetleneknek tanalaba” (DK. 8r) ~ „Bodog ember ky kegyetleneknek tanachyaba nem *yarth*” (KeK. 1) ~ „A ki nem *jár* hitlenek tanásán” (MAZs.) ~ „Bodog ember az à ki hitlenec tanácán nem *jár*” (KárB.) ~ „Boldog ember, aki nem *indul* a gonoszok tanácsa nyomán” (Bibl. 73).

el ered: Ter. 32,1: „Iacob quoque abiit itinere”: „Iacob kedegh *eredè el* azon wton” (JordK. 13c) ~ „Az Iácob pedig *el indúla* az õ vtán” (KárB.) ~ „Jákob is *elindult* útjára” (Bibl. 73).

fol yik: Ps. 104,41: „abierunt in sicco flumina”: „es *foltanak* a zarrazon folok” (AK. 113) ~ „folo vizeken zarrazon *altal menenek*” (DK. 94r) ~ „ees folyo vizeken *altal menenek* zarazon” (KeK. 284) ~ „a' víz a' fzarazra, Mintegy patak *kibuzdúla*” (MAZs.) ~ „és vizec iouénecc ki, mellyec *foltac* az fzaraz földön” (KárB.) ~ „és víz tört elő, ... patakokban *folyt* a pusztán végig” (Bibl. 73).

3. **aberro** (1). Jelentése szótárainkban: 'eltéved', 'eltér'. C.: *El tévelyődöm*; MA.: *Eltevelyődöm*; PP.: *El-tévelyedem*.

eltávozik: 1. Tim. 1,6: „a quibus quidam aberrantes”: „Mellyektől némellyec *el távozuán*” (KárB.) ~ „Ettől némelylek *eltértek*” (Bibl. 73).

4. **abscedo** (3). Értelmezése mai szótárainkban: 1. 'elmegy'; 2. 'eláll vmitől'; 3. 'elvész'. C.: *El megyók*; MA.: *Elmegyec*, *Eltávozom*; PP.: *El-mégyek*, *távozom*; El-takarodom.

eltávozik: Jud. 6,5: „et pallor abscedat a te”; „a hirvadag ... *tavoziec el* te tóllèd” (BK. 20.) ~ „az hyrvadas ... *tawozyek el* te tóllèd” (SzékK. 29.) ~ „az te fzinèd *meg* ne *változzéc*” (KárB.) ~ „ne essék be arcod” (Bibl. 73).

¹ CALEPINUS szótárát a továbbiakban C.-vel rövidítjük.

5. **accedo** (320). Mai szótáraink szerinti jelentése: 1. 'közeledik', 'odalép'; 2. 'csatlakozik'. C.: *hozza iarulok*. Egget ertők; MA.: *Hozzájáròloc*, *Egyèt ertóc*; PP.: *Hozzá járúlok*.

v é p i k: Jud. 14,14: „accessit proximans ad cortinam”: „közében *vépéc* a ménézèthez” (BK. 42) ~ „*közélb iarvla* az karpythoz” (SzékK. 26) ~ „*be ménuén* az látornac tornáztába zörgete” (KárB.) ~ „*bement* a sátorba” (Bibl. 73); Ps. 90,10: „Non accedet ad te malum”: „Nem *vepik* te hoziad gonoz” (AK. 93) ~ „Gonoz te hoziad *nem megén*” (DK. 84v.) ~ „Nem *kezeleyth* the hoziad gonoz ees gyetrelm” (KeK. 245) ~ „Es femmi kár téged nem ér” (MAZs.) ~ „Nem illet téged az vefzedelem” (KárB.) ~ „Igy nem *ér* semmi baj” (Bibl. 73); Dán. 3,8: „in ipso tempore accedentes viri Chaldei”: „azon vðqben *vepenèc* a . caldeofoç” (BK. 125) ~ „mindgyárt *el ménénec* az Chaldeabéli férfiac” (KárB.) ~ „ekkor kaldeus férfiac *siettek elõ*” (Bibl. 73); Mt. 28,2: „et accendens revolvit lapidem”: „*vepuen* èlhèngereite a kqet” (MK. 35va) ~ „Es *oda iarwlwan* el henghereythee a kewet” (JordK. 102a) ~ „*oda iarúlt volna*, el vöué à követ” (KárB.) ~ „*odament*, elhengerítette a követ” (Bibl. 73); (Bibl. 73); Lk. 7,14: „accessit et tetigit loculum”: „*vepec* ь illete a koporfot” (MK. 62ra) ~ „*oda iarwlwan* illetee az helt” (JordK. 119b) ~ „mikor *oda iarúlt volna*, illetee az koporfót” (KárB.) ~ „Aztán *odalépett* a koporsóhoz, és megérintette” (Bibl. 73); *h o z z á v é p i k*: Mt. 4,3: „accedens tentator dixit ei”: „*hozia vepuén* a kéfertq monda néki” (MK. 10ra) ~ „*hozýa iarwlwan* az kéfertet monda hewneký” (JordK. 87c) ~ „mikor *hozzáia ment volna* az kéfertq, monda néki” (KárB.) ~ „*Odalépett* hozzá a kísértq és így szólt” (Bibl. 73).

m e g y: 1. Kir. 9,18: „Accessit autem Saul ad Samuelem”: „Saul pedig az kapu közibe *méne* az Samuelhöz” (KárB.) ~ „Akkor Saul ott a kapuban *odalépett* Sámuelhez” (Bibl. 73).

r e á j á r u l: Zsid. 10,1: „nunquam potest accedentes perfectos facere”: „Soha azokat kýk *rea iarwlnak* teekelleteffe nem tehetý” (JordK. 175a) ~ „soha nem fzentelheti azokat az kic azokhoz *iarúlnac*” (KárB.) ~ „sem tehetta tökéletessé a résztvevqket” (Bibl. 73).

6. **adeo** (12). Jelentése: 1. 'odamegy', 'közeledik'; 2. 'nekimegy', 'megtámad'; 3. 'hozzáfog'. C.: *Hozzád megyők*; MA.: *Hozza megyec*; PP.: *Hozzá-mégyek*.

m e g t é r: 2. Mak. 11,29: „Aditt nos Menelaus”: „Menelaus ... ti házátokba *meg teruén*” (KárB.) ~ „Menelausz jelentette: *vissza kívántok térni*” (Bibl. 73).

k ö z e l í t: Lk. 8,19: „non poterant adire eum”: „*nè kqzeleithèten^c* q hozia” (MK. 63vb) ~ „nem *ýwthatnak vala* hozýa” (JordK. 120b) ~ „nem *lehetnec vala* velè fzembe” (KárB.) ~ „a tömegem nem tudtak *áthatolni*” (Bibl. 73).

7. **advenio** (32). Jelentése mai szótárainkban: 1. 'megjön', 'eljön'; 2. 'hozzájárul'; 3. 'jut neki'. C.: *El iðuek*; MA.: *Eljõuóc*; PP.: *El-jövök*, *El-érkezem*.

j ö n: Mt. 6,10 és Lk. 11,2: „adveniat regnum tuum”: „*Iqýqon* te orzágod” (MK. 12rb és 65rb) ~ „*ýwýen* te (*ýeýen* the) orzágod” (JordK. 88c és 123c) ~ „*Jõijõn el* az (a) te orzágod” (KárB.) ~ „*Jõijõn el* az orzágod” (Bibl. 73); Jn. 4,47: „quia Iesus adveniret a Iudea”: „mert i^c *iqtuolna* Iudeabol” (MK. 88va) ~ „mert Iefus *el ýewe* Iudeabol” (JordK. 138d) ~ „hogy Iefus Iudeából Galileába *ment volna*” (KárB.) ~ „Jézus Judeából Gelileába *érkezett*” (Bibl. 73); *e l j ö n*: Ter. 31,10: „Postquam enim conceptus obviam tempus advenerat”: „Mert amikor az iuhoknac egybe boczatáfoknac ideie *el ið vala*” (KárB.) ~ „Az állatok üzekedése idején történt” (Bibl. 73); Kiv. 1,16: „partus tempus advenerit”: „es az zvleefnek ýdeýe *el ýewend*” (JordK. 24a) ~ „Mikor az fzüléfnec ideien az Sido afzfzoni állatockal léfztec” (KárB.) ~ „Amikor a héber asszonyok mellett segédkeztek” (Bibl. 73); Szám. 36,4: „quingagesimus annus remissionis advenerit”: „mýkoron az aranýaf eztendw *el ýewen*” (JordK. 58c) ~ „mikor *el iðuend* az Izrael fiainac fzabadságoknak éfztendeieç” (KárB.) ~ „amikor *eljõn* Izrael fiainak a jubileumi éve” (Bibl. 73); Dán. 7,22: „tempus advenit, et regnum obtinuerunt sancti”: „az idq *eliqurq* ь az orzágot megveuec a fçentec” (BK. 150) ~ „Míg *el iðue* az régi, idq, és ítélet adatéc az magafságoknak fçenteineç” (KárB.) ~ „míg *el* nem *érkezett* az idq, és a szentek *el* nem foglalták a királyságot” (Bibl. 73); Mt. 24,3: „quod signum adventus tui”: „me^f lezèn tè *iquèteleðn^c* ... ièlènfègè” (MK. 29va) ~

„Awağmy lezen ýeđe az the *el ýewetelednek*” (JordK. 98c) ~ „es miczoda iele léfzen az te *el iöwetelednek*” (KárB.) ~ „mi lesz a jel *eljöweteled* és a világ vége előtt” (Bibl. 73).

eljut: Jn. 7,6: „tempus meum nondum advenit”: „En idem megnè *itut el*” (MK. 92ra) ~ „Az en ýdqm meglèn *el nē ýewth*” (JordK. 141a) ~ „Az én idöm meğ *el nem jött*” (KárB.) ~ „Nekem még nem *érkezett el* az idöm” (Bibl. 73).

fel t a m a d: ApCs. 5,21: „Adveniens autem princeps sacerdotum”: „*ffel tamadwan* azért az papý feýedelem” (JordK. 155c) ~ „Az fő pap pedig *elménuén*” (KárB.) ~ „Amikor *megérkezett* a főpap” (Bibl. 73).

lesz: ApCs. 2,2: „tanquam advenientis spiritus vehementis”: „Es *leen* nagy hertelenfegghel zenddwlees menýböl” (JordK. 153a) ~ „Ackor nagy hirtelenséggel *lön* az egből, vgy mint febeffen zúgó szel nec zendülése” (KárB.) ~ „Egyszerre olyan zúgás *tamadt* az égből” (Bibl. 73).

8. **ambulo** (418). Jelentése napjaink szótáraiban: 1. 'jár, járkál'; 2. 'sétál'; 3. 'bejár vmit'. C.: *Iarok*; MA.: *Iaroc*; PP.: *Járok, kelek, Sétálok*.

jár: Ter. 17,1: „Ego Deus omnipotens, ambulo coram te”: „En ah mýndenható wr. Ýndenható wr. ýften, *ýar* en elettem” (JordK. 6b) ~ „En vagyok az Erös, Mindenható Iften, *iáry* én elöttem ízüntelen” (KárB.) ~ „Én El Shaddái vagyok, *járy* elöttem” (Bibl. 73); Szám. 33,8: „et ambulantes tribus diebus per desertum Etham”: „Es harmad napýgh *ýarwan* Elamnak kýetlenezben” (JordK. 57c) ~ „Es *iáránac* három napi útat az Etham pusztáian” (KárB.) ~ „Három napig *vándoroltak* Elam pusztáján” (Bibl. 73); Ps. 54,15: „in domo Dei ambulavimus cum consensu”: „... *iaronkva[la]*” (AKT. 41) ~ „iften hazaba: ég akaradba *iaronk vala*” (DK. 56v) ~ „iftennek hazaba *yaronk wala*” (KeK. 137) ~ „Együtt *jártunk* a' templomban” (MAZs.) ~ „az Wram házába *mégyünc vala* vgy mint tárfac” (KárB.) ~ „akivel az Isten házában bensőséges barátsággra léptem” (Bibl. 73); Ps. 88,16: „Domine, in lumine vultus tui ambulabam”: „Vram te zemelednek világaban *iarnak*” (AK. 87) ~ „Vram te orcadnak világaban *iarnak*” (DK. 82r) ~ „Vram the zynednek vylagoflagaba *varnak*” (KeK. 235) ~ „Fényes orczád előtt ezek *járnak* mérészen” (MAZs.) ~ „WRam ezec az te ábratodnac világofságában biznac” (KárB.) ~ „és arcod fényében *járrhat*, Uram” (Bibl. 73); Ps. 130,1: „Neque ambulavi in magnis”: „Es nem *iartam* nagokban” (AK. 143) ~ „Nem *yaartham* nagyokban” (FestK. 98) ~ „En nagokba sem *iartam*” (DK. 105v) ~ „Sem een nem *yartam* nagyokba” (KeK. 366) ~ „Nem léledzem olly dolgokban, Kik felül haladnak engem” (MAZs.) ~ „nem *iartam* nagy és én felöttem való czudálatos dolgokban” (KárB.) ~ „Nem keresek nagy dolgokat” (Bibl. 73); Bár. 4,2: „ambula per viam ad splendorem eius contra lumen eius”: „*Jary* az uton q feneflegben q vilaga ellen” (BK. 105) ~ „és az ő világoflagánac fényeffégénél *iáry*” (KárB.) ~ „*járy* fényének világosságában” (Bibl. 73); Mt. 11,5: „Caeci vident, claudi ambulam”: „Vakoc latnac fantac *iarnac*” (MK. 17ra) ~ „Vakok lathnac, fanthak *yarnak*” (JordK. 91b) ~ „Az vakoc, szemec világát vefzic, az Sántác *járnac*” (KárB.) ~ „Vakok látnak, sánták *járnak*” (Bibl. 73); Jn. 7,1: „Post haec autem ambulabat Iesus in Galilaeam”: „Ezec vtan ke' i' *iaruala* galileaban” (MK. 91bv) ~ „ENnek vtánna *ýar vala* Iefus Galileaban” (JordK. 141d) ~ „Ezek nec vtánna *iár vala* Iefus Galileában” (KárB.) ~ „Jézus ezután *bejárja* Galileát” (Bibl. 73); ApCs. 3,8: „et exiliens, stetit, et ambulabat”: „labara alla es *ýar vala*” (JordK. 154a) ~ „áll vala lábán és *iár vala*” (KárB.) ~ „talpon volt és tudott *járni*” (Bibl. 73).

9. **antecedo** (9). Jelentése: 1. 'megelőz'; 2. 'fölülmúl', 'kiválik'. C.: *Elől megyők*; MA.: *Elölmegyec*; PP.: *Elöl-mégyek, Fellyül haladom*.

előkel: Mt. 2,9: „stella ... antecedebat eos”: „a Lillag ... kèlèten *elöklèli vala* ökèt” (MK. 8vb) ~ „ýme az czýllag ... *elől megývala*” (JordK. 86d) ~ „imé az czillag ... *előttöc mégyen vala*” (KárB.) ~ „a csillag ... vezette öket” (Bibl. 73).

előtte megy: Kiv. 17,5: „Antecede populum”: „*Mený elettek* az neepeknek” (JordK. 30d) ~ „*Eregy el* az nép előtt” (KárB.) ~ „*Haladj* a nép előtt” (Bibl. 73).

10. **appropinquo** (95). Értelmezése mai szótárainkban: 'közelít', 'közeledik'. C.: *El közeletők*; MA.: *Elközelitők*; PP.: *Közeletetek*.

közelit: Ps. 87,4: „vita mea inferno appropinquavit”: „en eilem pokolhoz *kezeleitet*” (AK. 85) ~ „en iletem pokolba *közelite*” (DK. 80v) ~ „een eilem pokolba *kezelgeth*” (KeK. 229) ~ „Vagyok ahoz szinte hafonlo, A' kinek már kéz a' koporsó” (MAZs.) ~ „az én éiletem az koporfóhoz *közelget*” (KárB.) ~ „éiletem *közel van* a holtak országához” (Bibl. 73); Ps. 148,14: „filiis Israel populo appropinquant sibi”: „ifrl' fiainak q hozia *közeleitq* nepnek” (AK. 164) ~ „yfrael fyaynak hozya *kezelgethew* neepnek” (FeK. 39) ~ „ifrael fiainak hozia *közeleitq* nepnek” (DK. 115r) ~ „w hozyaya *kezelgethe* neepnek” (KeK. 407) ~ „Izrael válafztott népe” (MAZs.) ~ „az Izrael fiainac az ő hozzá *közel való* népnek” (KárB.) ~ „a népnek, amely *közel van* hozzá” (Bibl. 73); Lk. 15,25: „cum veniret et appropinquaret domui”: „micor haza iqno ы a hazhoz *közèleitènè*” (MK. 74va) ~ „mykoron megh ýewnee es haza *közelgethne*” (JordK. 127c) ~ „mikor háza iöuén *közelgetet* volna az házhoz” (KárB.) ~ „Amikor hazatéröben *közeledett* a házhoz” (Bibl. 73); *elközelit*: Ám 9,10: „Non appropinquabit et non veniet super nos malum”: „Nè *közeleit èl* ы nem iq mv reianc gonoz” (BK. 230) ~ „nem *er el* minket és nem léfzen ez veszedelem” (KárB.) ~ „A vész nem *közeleg*, nem érkezik el hozzánk” (Bibl. 73); Mt. 3,2: „appropinquavit enim regnum caelorum”: „èlközèleit mennècnèc orzaga” (MK. 9va) ~ *el közelgethet* iftennek orzaga (JordK. 87b) ~ „*el közelített* az mennyeknec orszaga” (KárB.) ~ „*közel van* a mennyek orszaga” (Bibl. 73); *megközelit*: Lk. 22,47: „(Iudas) appropinquabit Iesu”: „ki mōdatic Iudafnac ... *megközeleite* i't” (MK. 81vb) ~ „ky hýwattatýk vala Iudafnac ... *elöl vezetý* vala hýket” (JordK. 133b) ~ „és *közelgete* Iefushoz” (KárB.) ~ „Judás ... Jézushoz *lépett*” (Bibl. 73);

közélet: Lev. 10,3: „Sacrificabor in eis appropinquant mihi”: „Megh zentöltetöm èn azokba kýk en hozýam *közelgethetnek*” (JordK. 38d) ~ „Az kic én hozzám *közel vadnac* azokban fzenteltetem meg” (KárB.) ~ „azokban mutatom meg szentségemet, akik *a közelemben vannak*” (Bibl. 73).

megy: ApCs. 22,6: „et appropinquante Damasco”: „hogý mykoron en Damascofban *menneek*”. (JordK. 167c) ~ „*közelgetnèc* Damascumhoz” (KárB.) ~ „amint az úton Damaszkus *közelébe értem*” (Bibl. 73); *elébe megy*: Ter. 18,23: „El appropinquans ait”: „Abraham kedeegh ... *eleybe menwen* mōda” (JordK. 7a) ~ „Es *hozzá iáruлууán* az Abraham, monda” (KárB.) ~ „Azután Ábrahám *közelebb lépett* és megszólalt” (Bibl. 73).

11. **ascendo** (673). Jelentése mai szótárainkban: 1. 'felmegy', 'felhág'; 2. 'felszáll', 'feljut'; 3. 'emelkedik'. C.: *Föl hágok, föl megyök*; MA.: *Fölmegoc. Fölmegyóc*; PP.: *Fel-megyek, Fel-hágok*.

felmegy: Ps. 77,21: „ira ascendit in Israel”: „iftennek haragja *fel ment* ifrlben” (AK. 77) ~ „ifraelbe iftennek haragia *eleeek*” (DK. 73v) ~ „yftennek haragya *zall* yzraelre” (KeK. 198) ~ „Ottan az ÚR haragja felgeriede” (MAZs.) ~ „harag geriede fel Izrael ellen” (KárB.) ~ „haragia fellobbant Izrael ellen” (Bibl. 73); Mt. 20,17: „ascendens Iesus Ierosolymam”: „i' ihrlmbè *felmenuen*” (MK. 25vb) ~ „fel menwen Iefus Iervfalemben” (JordK. 96b) ~ „*fel menuen* Iefus Ierufalembe” (KárB.) ~ „Amikor Jézus Jeruzsálembe készült *fölmenni*” (Bibl. 73); ApCs. 10,9: „ascendit Petrus in superiora”: „*meene ffel* peter hw hazanak felfè rezeire” (JordK. 159c) ~ „*fel méne* Péter az háznac felfö részére” (KárB.) ~ „Péter hat óra tájban *fölmént* a tetöre” (Bibl. 73).

hág: Jn. 10,1: „sed ascendit aliunde, ille fur est et latro”: „de egebönnèn *hág* az or ы toluay” (MK. 95vb) ~ „de eegyèbennek (!) *haagh be* orw az es lator” (JordK. 143d) ~ „hanem máfönnét *hág be*, lopó és toluay az” (KárB.) ~ „máshönnan *hatol be*, az tolvaj és rabló” (Bibl. 73); *felhág*: Mk. 4,1: „navim ascendens sederet in mari”: „a haioba *felhaguā* vlnq a tengeren” (MK. 38vb) ~ „ENnek vtanna *meene* efmegh a' tengherre” (JordK. 104b) ~ „ö *be ménuén* az haióba ülne az tengeren” (KárB.) ~ „ezért bárkába *szállt*” (Bibl. 73);

felkel: Józs. 7,2: „Ascendite, et explorate terram”: „*kellyetek ffel* kýmellýeetek az feldet” (JordK. 77a) ~ „*Mennyetec fel* és kémlellyétec meg az földet” (KárB.) ~ „*Menjetec* és kémlellyétec ki az országot” (Bibl. 73).

fel n ő: Mk. 4,7: „ascenderunt spinae”: „*felneuen^c* a . tuiffec” (MK. 38vb) ~ „*ffel n őt teek vona* az tőwýlkek” (JordK. 104b) ~ „*fel neuikedéne*c az tőuiffec” (KárB.) ~ „Amint a bogáncsok megnőttek” (Bibl. 73).

neuekedik: Óz. 10,8: „Iappa et tribulus ascendet super aras eorum”: „boitorian ь koro *neuekedic* ɸ oltarokon” (BK. 195) ~ „tőuis és bogáts koró *neuekedic* az ő őltárinac helyeken” (KárB.) ~ „tővis és bogáncs *terem* oltáraikon” (Bibl. 73).

kijön: Ter. 13,1: „Ascendit ergo Abram de AEgypto”: „*IEwe kywe* azerth Abram egyiptomból” (JordK. 4c) ~ „*FEL i őue* annac okaért Abram AEgyptumból.” (KárB.) ~ „Abram tehát *visszatért* Egyiptomból” (Bibl. 73).

ellik²: Ps. 75,7: „dormitaverunt qui ascenderunt equos”: „el aluttak mend kik *ellettek* louacra” (AK. 73) ~ „mind el zvnadanac · kik lovakra *ellettek vala*” (DK. 71r) ~ „kyk *fel ellettek vala* lowakra” (KeK. 191) ~ „Mind fzekér ’s mind ló elalufzik” (MAZs.) ~ „el szenderedett mind az fzekér mind az ló” (KárB.) ~ A Bibl. 73-ban nincs megfelelője.

12. **circu(m)eo** (78). Jelentése mai szótárainkban: 1. ’körüljár’, ’bejár’; 2. ’bekerít’, ’körülvesz’; 3. ’mellőz’, ’rászed’. C.: *Környwl iárok*; *Kerwłóm*, *kerőngóm*; MA.: *Körűlmegec*; *Kerűlóm*, *kerengem*; PP.: *Körül-megyek*, *Körül-járok*.

kereng: Törv. 2,1: „circuivimus montem Seir”: „*kerenghők* feýrnek heegyeeth” (JordK. 59c) ~ „*meg kerültűc* az Seir hegyet” (KárB.) ~ „*megkerültük* a Szeir hegységet” (Bibl. 73); Ps. 58,7: „et circuibunt civitatem”: „es *kerengik* a varoft” (AK. 46) ~ „es a varoft *kørnql iariak*” (DK. 59r) ~ „ees *kernwl yaryak* warafth” (KeK. 147) ~ „A’ varos környül *futosnak*” (MAZs.) ~ „és *kerűlic* az vároft” (KárB.) ~ „s *kószálnak* a városban” (Bibl. 73); Ám. 8,12: „circuibunt querentes verbum Domini”: „*kèrèngnèc* kèrèfuen vrnac igeiet” (BK. 229) ~ „*futofnac* az WRnac befzédéne c kereféféiért” (KárB.) ~ „*kóborolnak* északtól délig, keresik az Úr szavát” (Bibl. 73); Mk. 6,6: „circuibat castella in circuitu, docens”: „*kèrengi vala* a castelòcat *kørnql* taneituan” (MK. 40vb) ~ „*kerwl kerenghwen* varafokat es falwkat tanoýttýa vala hűket” (JordK. 105d) ~ „*kerűli vala* az falukat kørös körül” (KárB.) ~ „*végigjárta* a falvakat és tanított” (Bibl. 73); *megkereng*: Mt. 4,23: „Et circuibat Iesus totam Galilaeam”: „Es *megkèrengiuala* i^c mend galileat” (MK. 10va) ~ „Es *kerwly vala* iefus tellýes galýleat” (JordK. 87d) ~ „Es *el kerűlé* az egész Galileat Iéfus” (KárB.) ~ „Jézus bejárta egész Galileát” (Bibl. 73).

körüljár: Ps. 26,6: „Circuivi, et immolavi in tabernaculo eius”: „Zozatnak aiandokat ayanlam ɸ felhazat *kørnql iaram*” (DK. 36v) ~ „*kernwl yareek*, ees aldozam w lakodalmaba” (KeK. 59) ~ „felemeli Ellenfegimen, kik környül-vettek” (MAZs.) ~ „kik *kørnyűlöttem vadnac*, és aldozom az ő fátorában” (KárB.) ~ „és *körüljáróm oltárodát*” (Bibl. 73).

megkerűl: Mt. 9,35: „et circuibat Iesus omnes civitates”: „Es *megkèrqli-uala* i^c mēd a’ varofocat” (MK. 15vb) ~ „*Iarýa kerenghy vala* Iefus mynd az varafokat” (JordK. 90c) ~ „Es *iária vala* Iefus mind az várofoakat, és falukat” (KárB.) ~ „Jézus *bejárt* minden várost és falut” (Bibl. 73).

megkørnyékez: Ám. 3,11: „Tribulabitur et circuietur terra.” „Megtørødèlmèztetic ь *megkørriekeztetic* a föld” (BK. 219) ~ „ez föld környül való szomszédfágis el véfzi tüled minden eròdet” (KárB.) ~ „Ellenség *veszi körül* az országot” (Bibl. 73).

kimegy: Szám. 11,8: „circuibatque populus”: „reegghel hollal *ký meegyen vala* az neep az taborból” (JordK. 48a) ~ „Ki *omol vala* pedig az nép” (KárB.) ~ „Az emberek végigpásztázták (a környéket)” (Bibl. 73).

13. **commeo** (1). Jelentése: 1. ’járkál’; 2. ’összejön’. C.: *Iárok*, *Megyők*; MA.: *Iaroc megec*, *lövóc megec*; PP.: *lövök*, *Mégyek*, *Járok*.

hózzámegy: 2 Mak. 11,30: „qui commeant usque ad diem”: „az kic *hozzátoc mennec*, a Xanthicus hólnapnac harmintzadic napiaig” (KárB.) ~ „akik Xantik hónap 30-áig *hazatérnek*” (Bibl. 73).

14. **conscendo** (15). Jelentése: 1. ’felmegy’, ’felhág’; 2. ’beszáll (járműbe)’. C.: „*Haioban hágok*, *haiokázni megyők*; MA.: *Főlmegec*, *Hagoc*; *Haiokázni megec*; PP.: *Fel-mégyek*, *Hágok*.”

felszáll: Ter. 41,18: „septem boves de amne conscendere, pulchras nimis”: „heeth օkrօketh az vızybօl *ffel zallany*” (JordK. 17d) ~ „az folyó vízből *ki iőnec vala* het kőuér ֆsep űnőc” (KárB.) ~ „hét kövér és szép tehén *jött fel*” (Bibl. 73).

megy: Józ. 2,16: „Ad montana conscendite”: „Az hegyefre *mennýetek*” (JordK. 75b) ~ „Az hegyre *mennyetec*” (KárB.) ~ „*Menjetek* a hegyekbe” (Bibl. 73).

kijön: Jer. 48,44: „qui conscenderit de fovea”: „à *ki ki iő* az veremből” (KárB.) ~ „aki *ki-mászik* a veremből” (B. 73).

meghálg: Joel 2,9: „Urbem ingredientur in mure current domos conscendent”: „A varolba bémennéc a’ kőfalon futofnac hazakat *meghagnac*” (BK. 206) ~ „az keritéfen futofnac, házakat *meg hágnac*” (KárB.) ~ „betörnek a városba, felfutnak a falra, *bemennek* a házakba” (Bibl. 73).

15. **convenio** (104). Értelmezése napjaink szótáraiban: 1. ’összejön’, ’gyülekezik’, ’megérkezik’, 2. ’megegyezik’; 3. ’illik’. C.: *Eggywt megyok* [!], *őszue gywlők. Fggyet* [!] *érteni, megggyezni* [!]; MA.: *Eggyűt megyek, hozzamegyőc, Egybe gyűlőc. Eggyet ertőc*; PP.: *Mégyek, Hozzá-mégyek, Egybe-gyülők; Egyet-érték, Meg-alkuzom*.

egybejön: Mt. 1,18: „esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam convenerent”: „օ anna maria volna ménēztētet Iosep nec mi elօt *egbè iőnenèc*” (MK. 8rb) ~ „maria ihufnac annýa volna Ioseffnek ýēęztetwen mýnek elette *ębbe ýwneenek*” (JordK. 86c) ~ „Maria iegyztetett vólna Ióseph nec, minec elötte ötet *haza vinnè*” (KárB.) ~ „Mária, Józsefnek jegyese, még mielőtt *egybekeltek volna*” (Bibl. 73).

egybe gyűl (ik): Dán. 3,2: „ut convenirent ad dedicationem statuae”: „hog *egbe gillenèc* az ozlopnac meg scēnteleferè” (BK. 125) ~ „hogy *iőnenèc* az álló képnec meg scēntéléfere” (KárB.) ~ „*jőjjenek* a szobor felavatására” (Bibl. 73).

gyülekezik: Jn. 18,2: „quia frequenter Iesus convenerat illuc”: „mert i^c gacorta *golekeżicuala* oda” (MK. 104rb) ~ „mert gýakorta *oda ýew vala* Iefus” (JordK. 149b) ~ „mert gyakorta *oda gyűl vala* Iefus” (KárB.) ~ „mert Jézus gyakran *járt ide* tanítványaival” (Bibl. 73); *egybe gyűlekezik*: Mk. 7,1: „conveniunt ad eum pharisaei”: „*egbè gplèkezen^c* օ hozia a leualtac” (MK. 42rb) ~ „*ýwnek* hozýa az ffarýseofok” (JordK. 106c) ~ „ACkor *gjülènc* ő hozzáia az Pharifęfoc” (KárB.) ~ „*köré gyűltek* a farizeusok” (Bibl. 73); Lk. 5,15: „et convenibant turbae multae”: „*egbè gplèkeżnècuala* foc gplèkeżètec” (MK. 59va) ~ „myndenwñnen nagy fokban *ýwnek uala* hý hozýa” (JordK. 117b) ~ „nagy fokafág *gyűl vala egybe*” (KárB.) ~ „nagy tömeg *gyűlt egybe*” (Bibl. 73); *hózzá gyűlekezik*: Mk. 10,1: „conveniunt iterum turbae ad eum”: „*esmng gplèkezen^c* օ hozia *gplèkeżètec*” (MK. 45vb) ~ „*esmeg hozýa gýwlenek* a’ nepek” (JordK. 108c) ~ „és *gyűle* esmét ő *hózzá* fokafág” (KárB.) ~ „Ott ismét tömeg *vette körül*” (Bibl. 73).

egyembe megfordít: Ps. 101,23: „in conveniendo populos in unum”: „*Meg fordeituan* a nepeket *egembe*” (AK. 105) ~ „Nepeknek *ębbe gplèkezelegben*” (DK. 90v) ~ „Népek egybe *gywlekeżwen*” (KeK. 268) ~ „Midőn a’ népek feregben *Őzve gyűlnek* e’ szent helyben” (MAZs.) ~ „Mikor foc népec *gyűlnc egybe*” (KárB.) ~ „ha majd *összgyűlnek* ott a népek” (Bibl. 73).

szegődik: Mt. 20,13: „nonne ex denario convenisti mecum”: „Nèmdè eg ełti penzbè *żęgöttèl* vèlèm è” (MK. 25vb) ~ „Nem de egy napy penzbe *żęghettel ee meg* en velem” (JordK. 96d) ~ „vagy nem tíz pénzbe *ֆszerttelè meg* én velem” (KárB.) ~ „vagy nem egy dénárban *egyeztèl meg* velem” (Bibl. 73).

illik: Ám. 3,3: „niso convenerit eis”: „hanēha *illèndic* օnèkic” (BK. 218) ~ „ha ő köztöc *ęgyefec* nem *lefnec*” (KárB.) ~ „Jár-e együtt két ember, ha nem *értenek egyet*” (Bibl. 73).

támad: Szám. 20,2: „convenerunt adversum Moysen et Aaron”: „Moyfes es aaron ellen *tamadnak*” (JordK. 86d) ~ „*őszue gyűlènc* Mofes és Aaron ellen” (KárB.) ~ „ezért *összeverődtek* Mózes és Áron ellen” (Bibl. 73).

16. **deambulo** (10). Jelentése: ’járkál’, ’sétál’. C.: *járok, ballagok*; MA.: *Jaroc, Ballagoc fetaloc*; PP.: *Sétálok*.

jár: Eszt. 2,11: „Qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus”: „Ki egmeden napon *jaruala* a haznac áadora èlõt” (BK. 52) ~ „*jár vala* az afzõni állatoknac házoknac tornátza elõtt” (KárB.) ~ „mindennap ott *járt-kelt* az asszonyok házának udvara elõtt” (Bibl. 73); Dán. 13,8: „videbant eam senes quotidie ingredientem et deambulantem”: „Es laflac vala ötèt a uenec egmeden napon bemenette ы *teftoua iaratta*” (BK. 168) ~ „Az két vén biró pedig láttya vala ötet, hogy minden nap be mégyen és ott *iárogat*” (KárB.) ~ „A két vén mindennap látta, amint bement és ott *sétált*” (Bibl. 73).

bemegy: Jób 38,16: „in novissimis abyssi deambulasti”: „*Bę mehettélé* szintén az tenger nec mélfégéig” (KárB.) ~ „*sétáltál-e* már a tenger fenekén” (Bibl. 73).

17. **descendo** (331). Jelentése szótáraink szerint: 1. ’lemegy’, ’lejön’, ’leszáll’; 2. ’folyamodik’; 3. ’vetemedik vmire’. C.: *Le szállok, le hágok*; MA.: *Lefáλλoc, Lehágoc*; PP.: *Le-fáλλok, Lehágok, hüλλok*.

száll: Ps. 87,5: „Aestimatus sum cum descentibus in lacum”: „Alaitattam a patakba *zallokkal*” (AK. 85) ~ „En tooba *zallokhoz* inteztetem” (DK. 80v) ~ „Een aleytattam toba *zalokhoz*” (KeK. 229) ~ „Mint a’ kiket agyon vertenek, Kik a’ halottak közt hevernek” (MAZs.) ~ „mint az koporfóban feküwõ megölettetec” (KárB.) ~ „Azok közè sorolnak, akik sírba *szállnak*” (Bibl. 73); *leszáll*: Jud. 3,7: „Tunc descendit de montibus cum equitibus”: „Tahat *le zalla* a hégècbõl a louagoctal” (BK. 14) ~ „Tahat *le zalla* az hegekrol az lovaghokval” (SzékK. 7) ~ „Az pedig az õ feregiuel az tenger szelire *szállta*” (KárB.) ~ „Ezután seregével *levonult* a partvidékre” (Bibl. 73); Ps. 48,18: „neque descendet cum eo gloria eius”: „*[le]zal*” (AKT. 33) ~ „es ý diõfège *ala fem zal* vele” (DK. 53v) ~ „fem nem *zalle* w wele w dychefège” (KeK. 123) ~ „nagy ditsöségítõl meg kell válni” (MAZs.) ~ „fem *alá* nem *száll* vele az õ diczõfège” (KárB.) ~ „dicsösège nem *megy el* vele” (Bibl. 73); Ps. 71,6: „Descendet sicut pluvia in vellus”: „*Le zal* mikent es a gapiura” (AK. 66) ~ „Es vgan *zal le* mikent ess gapivra” (DK. 68r) ~ „*Le zal* mykeppen es gyapywra” (KeK. 179) ~ „Alábotsát szép kedves esõt” (MAZs.) ~ „*lefszáll* mint egy esõ az meg kalfált mezõre” (KárB.) ~ „Úgy *száll le*, mint esõ a mezõre” (Bibl. 73); Dán. 3,49: „Angelus autem Domini descendet cum Azaria”: „Vrnac kedeg angala *lezalla* Azariaßal” (BK. 130) ~ „Az WRnac penig Angyala ... az kementzében *alá szállot vala*” (KárB.) ~ „Az Úr angyala pedig *leszállt* a kemencèbe Azarjához” (Bibl. 73). Mt. 8,1: „Cum autem descendisset de monte”: „Mikor ke *Lezállot volna* i° a hegrõl” (MK. 13vb) ~ „Mikoron kedeglen *lewe zallot vona* Iefus az hegyrõl” (JordK. 89c) ~ „Mikoron *le szállot volna* az hegyrül” (KárB.) ~ „Amikor *lejött* a hegyrõl” (Bibl. 73); Lk. 19,5: „Zachaeae, festinans descende”: „Zache *zal le* fietuē” (MK. 77va) ~ „Zakee fyeff *záll le*” (JordK. 130a) ~ „Zache hamar *szállly alá*” (KárB.) ~ „Zakeus, *gyere le* hamar” (Bibl. 73); Jn. 2,12: „Post hoc descendit Chapharnaum”: „Enn° utána *lezalla* Capharnaumba” (MK. 86rb) ~ „Annac vtána *le zálla* kaffarnaomba” (JordK. 137a) ~ „Az után *mène* Capernaumba” (KárB.) ~ „Azután *lement* Kafarnaumba” (Bibl. 73).

18. **devenio** (15). Jelentése: 1. ’lejön’, ’lejut’; 2. ’ér vhoval’. C.: *Le megyok* [!], *le iõuõk*; MA.: *Leiõuõc, Lemegyek*; PP.: *Le-jövök, Le-mégyek*.

jut: ApCs. 18,19: „Devenitque Ephesum”: „*yutanak* azerth effesomba” (JordK. 165c) ~ „*Juta* pedig Ephesumba” (KárB.) ~ „Efezusba *érkezve* elvált tölük” (Bibl. 73); *odajut*: ApCs. 9,32: „deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddae”: „hww hozýaýok yewe Mynt kedegh *oda ywt vona*” (JordK. 159a) ~ „mikoron az várafokat iárná, *menne* az Szentekhöz” (KárB.) ~ „Péter mindehová elment, így a Liddában elõ hívõkhöz is *eljutott*” (Bibl. 73).

(sem mivé) váltózik: Ps. 57,8: „Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens”: „*Semmie váltóztatnak* ment el fo’o vyz” (AK. 44) ~ „*Semmiie leznek* mint fo’o víz” (DK. 58v) ~ „*Semmye ywth* mykeppen folyo wyz” (KeK. 145) ~ „*El oluadnac* mint az víz” (KárB.) ~ „Hadd *folyjanak szét*, mint a kiõmlött víz” (Bibl. 73).

19. **dilabor** (3). Jelentése: 1. 'széthull', 'felbomlik'; 2. 'eltűnik', 'elszökik'. C.: *Alattomba, el megyők, (auagy) alá eszöm* [!]; MA.: *Alattomba elmegyec, Elmulom, Esöm*; PP.: *Széllyel-hüllok, ofzlom. El-múlom, El-esem.*

e l o s z o l: 1. Kir. 13,8: „dilapsusque est populus ab eo”; „*el ofzla* az nép ő tőle” (KárB.) ~ „a sereg magára hagyta Sault, *szétszéledt*” (Bibl. 73); 1 Kir. 13,11: „quod populus dilaberitur a me”: „láttam hogy *el ofzlana* tőlem az nép” (KárB.) ~ „láttam, hogy a sereg *cserben hagyott*” (Bibl. 73).

20. **discedo** (61). Jelentése napjaink szótárai szerint: 1. 'elmegy'; 2. 'széteszlik'; 3. 'abba-hagy'. C.: *El megyők*; ~ MA.: *Elmegyec*; PP.: *El-mégyek.*

m e g y: Lk. 2,15: „Et factum est, út discesserunt ab eis angeli”: „Es löt hog *mentec* ő tölloc az angaloc” (MK. 56ra) ~ „Es len hogý *el mentenec vona* hű thewlők az angýalok” (JordK. 114d) ~ „Es lön hogy *mikor el mentec vólna* az Angyaloc ő tölloc” (KárB.) ~ „Mihelyt az angyalok *viszszatértek* a mennybe” (Bibl. 73); *e l m e g y*: Ter. 26,17: „Et ille discedens”: „*El méne* azért onnét Ishác” (KárB.) ~ „Ezért Izsák *elvonult onnan*” (Bibl. 73); Lk. 7,24: „et cum discessissent nuntii Iohannis”: „Es micor *èmentèc volna* Ianofnac kőuèti” (MK. 62rb) ~ „Es mykoron *el mentenek vona* Ianofnac kőwety” (JordK. 119c) ~ „Mikor pedig *el mentec vólna* az Iános kőuèti” (KárB.) ~ „Amikor János követei *elementek*” (Bibl. 73); ApCs. 10,7: „cum discessisset angelus”: „Mýkoron azért *el ment vona* az angýal” (JordK. 159c) ~ „Minec vtánna *el ment vólna* az Angyal” (KárB.) ~ „Mihelyt az angyal, aki ezt közölte, *eltűnt*” (Bibl. 73).

e l t á v o z i k: Ps. 6,9: „Discedite a me omnes”: „*El tavoziatok* en tólem mind” (DK. 10v) ~ „*Tawozyathok el* en twlem mynd” (KeK. 9) ~ „Es én háborgatoim, ... Már mind *hátra-terulnek*” (MAZs.) ~ „*Mennyetec el* én tülem mindnyáian” (KárB.) ~ „*Távozzatok* mind, ti ámitók” (Bibl. 73); Ps. 118,118: „Sprevisti omnes discedentes a iudiciis tuis”: „Utaltád mend te igaffagidtol *el tauozokat*” (AK. 136) ~ „Te igaffagidrol *el menőköt* . mindent vtaltal” (DK. 33v) ~ „Vtaltal mynden the yteletyttwl *el tawozokath*” (KeK. 344) ~ „Kik *elhajlanak* igaffagodtúl” (MAZs.) ~ „kic az te parantfolatidtól *el táuoznac*” (KárB.) ~ „Akik *elfordultak* törvényedtől” (Bibl. 73); Mk. 5,17: „rogare coeperunt eum út discederet de finibus eorum”: „kèzdec kérni hog *ètauoznec* ő vi-dekecből” (MK. 40ra) ~ „Kezdeek azért keerný az varalbelyek Iefuft *hog mennee ký* az hű tartományokból” (JordK. 105a) ~ „Es kezdec Iefuft kérni, hogy *ki menne* az ő hatarokból” (KárB.) ~ „Arra kérték, *hagyja el* határukat” (Bibl. 73).

e l v á l i k: Lk. 1,38: „discessit illa angelus”: „*èlvalec* ő töllo az angal” (MK. 54vb) ~ „ottan *el méne* thűle az angýal” (JordK. 114a) ~ „*el méne* ő tőle az WRnac Angyala” (KárB.) ~ „az angyal *eltávozott*” (Bibl. 73).

j ö n: ApCs. 18,2: „discedere omnes Iudaeos a Roma”: „kýk *ýettenek vala* oda olaž orzagh-bol” (JordK. 165a) ~ „az Sidóc mind *ki mennénec* Romából” (KárB.) ~ „az összes zsidó *hagyja el* Rómát” (Bibl. 73).

e l h a g y: 1 Kor. 7,10: „uxorem a viro non discedere”: „az afzsoni állat az ő férjét *el ne hadgya*” (KárB.) ~ „a feleség ne *hagyja el* a férjét” (Bibl. 73).

21. **egredior** (634). Napjaink szótárai szerinti jelentése: 1. 'kimegy', 'kiszáll'; 2. 'felmegy'; 3. 'eltér vmitől'. C.: *Ki megyők*; MA.: *Kimegyők. Kilépec*; PP.: *Kimégyek, Ki-lépem.*

k i m e g y: Ter. 12,4: „Egressus est itaque Abram”: „*ký meene* azért Abram” (JordK. 4c) ~ „Mikor pedig Abram *ki menne* Haranbol” (KárB.) ~ „Ábrám tehát *elköltözött*” (Bibl. 73); Jud. 5,5: „non egredietur verbum falsum ex ore meo”: „nem *mégen ki* hamis ige èn zambol” (BK. 17) ~ „nem *zarmazyk* hamyfl yge az en zambol” (SzékK. 17) ~ „hazuglág az te fzolgádnac fzáiából nem *fzarmazic*” (KárB.) ~ „Szolgád száját nem *hagyja el* semmiféle hazugság” (Bibl. 73); Ps. 59,12: „non egredieris, Deus, in virtutibus nostris”: „nem *megy ki* iften mú tehetfegoncben” (AK. 48) ~ „iften mi eronkbe *ky* nem *meeğ*” (DK. 60r) ~ „*meg* nem *teerz* iften my erenkbe” (KeK. 150) ~ „*el* nem *jövé*l velünk fereginkkel Az hadba velünk nem *jövé*l” (MAZs.) ~ „nem *mégy vala ki* az mi fereginkkel” (KárB.) ~ „hogy nem *vonulsz ki* többé seregünkkel” (Bibl. 73); Mt. 9,32: „Egressis

autem illis, ecce obtulerunt ei hominum mutum”: „Azoc ke' *ki menueiec* ime hozanac nêki èmbert” (MK. 15va) ~ „azok kedeg mýkoron *ký nyòmottanak vona* yme hozanac hű neký eĝ neema embert” (JordK. 90c) ~ „Mikoron pedig azoc *el mentenec vólna*, imé hozánac néki egy ördögös némát” (KárB.) ~ „Alighogy ezek *elmentek*, egy ördögtől megszállt némát hoztak eléje” (Bibl. 73); Jn. 10,9: „et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet”: „*ki megèn* ɓ bè megèn ɓ èledèlekèt lèl” (MK. 96ra) ~ „be megyen es *ky yew* es eledelt talál” (JordK. 143d) ~ „és be megyen f-*ki mégyen*, és io fűre találkozi” (KárB.) ~ „*ki-bejár* és legelőt talál” (Bibl. 73).

kijön: Lev. 10,2: „Egressusque ignis a Domino”: „Ottan týz *yewe ký* wr ýften elöl” (JordK. 38d) ~ „Annac okaért tüz *iöue ki* az WR elöl” (KárB.) ~ „Az Úr színe elöl láng *csapott ki*, és megégette őket” (Bibl. 73).

származik: Dán. 7,10: „Fluvius igneus rapidusque egrediebatur”: „tüzès folo ɓ gors *zarmazicvala* ɔ orcaiabol” (BK. 149) ~ „Tüz foliás *foly vala* és *iö vala ki* az ö fzine elöl” (KárB.) ~ „Tüzfolyó eredt belőle és folyt tovább” (Bibl. 73).

kiered: Rút 1,7: „Egressa est itaque de loco peregrinationis suae”: „ig *ki èrèdè* ɔ zarādoklatñanac hëlèbɔl” (BK. 1) ~ „*Ki méne* annac okaért az helyből mellyben vala” (KárB.) ~ „*Elhagyta* hát azt a helyet, ahol azelőtt éltek” (Bibl. 73).

előtte jár: Szám. 2,9: „per turmas suas primi egredientur”: „mýndennek *elette ýáryanak*” (JordK. 44c) ~ „az ö feregec fserint *elöl iároc legyene*c ezec” (KárB.) ~ „*besorozottak* ... induljanak először” (Bibl. 73).

22. **emergo** (2). Jelentése: 'előkerül', 'kivergődik', 'felszínre jut'. C.: *Ki szabadulok, ki menekedöm*; MA.: *Kimenekedem, Merűle/bölfölbuom*; PP.: *Ki-menekedem, Merűlésöl ki-búvom*.

kijön: Ter. 41,3: „aliae quoque septem emergabant de flumine”: „Elmét azoc vtan más het ünöc *iönec vala ki* az folyó vizből” (KárB.) ~ „Utánuk azonban hét más tehén *jött elő* a Nílusból” (Bibl. 73).

23. **eo** (450). Jelentése napjaink szótáraiban: 1. 'megy', 'jár', 'halad'; 2. 'indul'; 3. 'elmúlik', 'pusztul'. C.: *Megyők*; MA.: *Megyec*; PP.: *Mégyek*.

megy: „Rút 1,8: „Ite in domum matris vestrae”: „*mēhètéc* tv anatoknac hazaba” (BK. 1) ~ „*Mennyetec el*, és *terietek haza* ki ki az ö Annyánac házához” (KárB.) ~ „*Menjetek* és mindegyitek *térjen vissza* anyja házába” (Bibl. 73); Eszt. 5,14: „sic ibis cum rege laetus ad convivium”: „ig vígan *mèg* kirallal a vèndègfgèbè” (BK. 61) ~ „annac vtánna *menny be* az királlyal az lakodalomba vígan” (KárB.) ~ „Akkor vidáman *mehetsz* a királlyal a lakomára” (Bibl. 73); Óz 14,7: „Ibunt rami eius”: „*Meñhèc* ɔ agay” (BK. 200) ~ „*Ki teriednec* az ö ágai” (KárB.) ~ „Hajtásai messze *ágaznak*” (Bibl. 73); Mt. 2,8: „Ite, et interrogate diligenter de puero”: „*meñhètéc* ɓ kérdežkegètec zèrèlmeft a' germekrɔl” (MK. 8vb) ~ „*Menýetek el* es kerdežkegetek zèrèlmeft az germekrɔl” (JordK. 86d) ~ „*El ménuén* oda, fɔrgalmatoffon értekezsetec meg az gyermek felől” (KárB.) ~ „*Menjetek*, s szerezzetek pontos értesülést a gyermek felől” (Bibl. 73); *elmegy*: Kiv. 10,8: „Ite, sacrificate Domino Deo vestro”: „*mennyetek el* es aldožyátok tý vratoknak ýftentɔknek” (JordK. 26d) ~ „*Mennyetec el* fɔlgállyatoc az ti WRatoknak Iftenteknec” (KárB.) ~ „*Menjetek* és mutasatok be áldozatot az Úrnak” (Bibl. 73).

ered: Jn. 14,31: „Surgite, eamus hinc”: „kel'lètec *èreggɔnc* ñnèt” (MK. 101va) ~ „Kelletek ffel *mennyvñk el* eennen” (JordK. 147c) ~ „kellyetec fel, *mennyűnc el* innét” (KárB.) ~ „Keljetek fel, *menjünk* innét” (Bibl. 73).

jár: Ps. 80,13: „ibunt in adinventionibus suis”: „ɔnɔn lelemefegbe *iaranak*” (DK. 77r) ~ „ees *yananak* w lelemefekbe” (KeK. 214) ~ „ha Izrael Enútaimban, Es tanátsonban [!] *Iární* akart vólna” (MAZs.) ~ „az Izrael az én vtainban *iárt vólna*” (KárB.) ~ „hadd *menjenek* csak saját fejük után” (Bibl. 73).

nyomotik: Ter. 19,1: „et ivit obviam eis”: „Lott ... ottan ffel kele es eleýgben *nyomotek*” (JordK. 7b) ~ „az Lot ... fel keluen *eleikbe méne*” (KárB.) ~ „Lót ... *eljük ment*” (Bibl. 73).

elkerül: Szám. 34,5: „Ibitque per gyrum terminus ab Asemona”: „es *kerül el* Ebronara az falwých” (JordK. 58a) ~ „Ennec felötte *kerül* az határ Afimontol foguán az AEgyptuľnac folyó vizéig” (KárB.) ~ „Acmontól a határ Egyiptom patakjáig *húzódjék*” (Bibl. 73).

folyik: Joel 3,18: „per omnes rivos Juda ibunt aquae”: „Judanac minden Lergètégiben vizéc *folnak*” (BK. 210) ~ „Judánac folyáfi vizeckel *beüldködne*” (KárB.) ~ „Juda minden folyójának víz *árasztja el* a medrét” (Bibl. 73).

fut: Ez. 1,14: „Et animalia ibant et revertebantur”: „És az lelkes állatoc *futnac* és meg ternece vala” (KárB.) ~ „Az élőlények *jöttek-mentek*” (Bibl. 73).

24. **exeo** (320). Jelentése: 1. 'kimegy', 'elmege'; 2. 'kijut'; 3. 'letelik'; 4. 'túlmege'; 5. 'elkerül'. C.: *Ki megyök*; MA.: *Kimegyec*; PP.: *KI-mégyek*.

kimegy: Jud. 14,2: „exite cum impetu”: „*ménétéc ki* hirtelénkedéttél” (BK. 41) ~ „ha ő ryayok *hyrtelenkednetek*” (SzékK. 83) ~ „az elötökbe adatott hadnagyual *ki rohannyátoc*” (KárB.) ~ „minden harcra termett férfi *vonuljon ki* a városból” (Bibl. 73); Eszt. 7,8: „verbum de ore regis exierat”: „királnac igeie meg ő zaiabol *ki nem mént vala*” (BK. 64) ~ „Mihelt ez ízót *ki ízalafítá* az király ízáiaból” (KárB.) ~ „Alig *hagyta el* a szó a király száját” (Bibl. 73); Ps. 18,5: „In omnem terram exivit sonus eorum”: „ew zawok Minden fewldre *ky mene*” (FeK. 9) ~ „Ő nekik hangoffagok minden földre *ki teriede*” (DK. 20r) ~ „Mynd wylag zerenth *mene* w hangoffagok” (KeK. 33) ~ „Mindenfelé *mégyen* E' föld kerekségén Beszéde ezeknek” (MAZs.) ~ „Mégis minden földre *ki hatott* az ő zengéfec” (KárB.) ~ „a hír mégis *terjed* szerte a világon” (Bibl. 73); Ps. 103,23: „Exibit homo ad opus suum”: „*Ki mégén* ember ő műuelkedetere” (AK. 109) ~ „Ember *ki mégén* v dolgara: es ú mvnkaiara” (DK. 92v) ~ „Ember *ky yw* w dolgara” (KeK. 276) ~ „Az ember ... tífztífzerint munkára *mégyen*” (MAZs.) ~ „*Ki mégén* az ember az ő munkáiára” (KárB.) ~ „Az ember *elindul* a munkája után” (Bibl. 73); Mt. 13,1: „In illo die exiens Iesus de domo”: „A Napon *ki menué* íc a házbol” (MK. 19ra) ~ „Azon napon *kýn ýomothvan* Iefus az házbol” (JordK. 92b) ~ „AZon napon *ki ménuén* Iefus az házbol” (KárB.) ~ „Egyik nap Jézus *element* hazulról” (Bibl. 73); ApCs. 7,3: „Exi de terra tua”: „*Meny ký* ez the feldedből” (JordK. 156b) ~ „*eregy ki* az te földedből” (KárB.) ~ „*Hagyd* itt földedet” (Bibl. 73).

kijön: Mt. 2,6: „ex te enim exiet dux”: „mert te belölléd *io ki heréce*” (MK. 8vb) ~ „Mert te belölléd *ýw ký* az hercege” (JordK. 86d) ~ „Mert te belöled *tamad* az feidelem” (KárB.) ~ „hisz belöled *származik* majd a vezér” (Bibl. 73); Lk. 12,59: „non exies unde, donec etiam novissimum minutum reddas”: „Nem *ioz ki* onnaton mignem megádod a mentöl vtölsöb aklat” (MK. 71va) ~ „nem *yewz* onnan *kýwe* mýglen meegh mýnnél kýűb fýllereeth megh nem fýzeted” (JordK. 125d) ~ „nem *iöfz ki* onnét, mignem meg nem fizet íz mind az utölsö kis fillérig” (KárB.) ~ „nem *szabadulsz ki*, míg az utölsö fillért is meg nem fizeted” (Bibl. 73).

kel: Lk. 1,9: „secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit”: „a' papfagnac zokafa zérent nállal *kelé*” (MK. 54ra) ~ „papý zolgalathnac zokafazerent tórteenettel *rea effeek*” (JordK. 113d) ~ „Az Papi tífstnec rendi ízerint, *reia iutá* az ízer” (KárB.) ~ „hagyományos szokás szerint *rá esett* a sor” (Bibl. 73); *kikel*: Lk. 2,1: „exiit edictum a Caesare Augusto”: „paranLolat *qolt ki* Augf, Lazartol” (MK. 55va) ~ „Augustus Czafarnac paranczolattya *tamada*” (JordK. 114c) ~ „az Augustus Czáfártól parantfolat *adatéc ki*” (KárB.) ~ „Augustus császár rendeletet *adott ki*” (Bibl. 73).

kitámad: Jel. 9,3: „et de fumo putei exierunt locustae in terram”: „es az kwthnac fýűűböl falkaat [!] *tamadanac ký* ez feldre” (JordK. 190b) ~ „Az fűűböl pedig *tamadánac* faskác az földre” (KárB.) ~ „A fűűböl sáskák *lepték el* a földet” (Bibl. 73).

kivet: Lk. 8,2: „de qua septem daemonia exierant”: „kiböl *ki vétet vala* hét ördögöt” (MK. 63rb) ~ „kyből heet erdeghek *mentenek vala kýwe*” (JordK. 120a) ~ „mellyből hét ördögöc *mentec vala ki*” (KárB.) ~ „akiböl hét ördög *ment ki*” (Bibl. 73).

25. **gradior** (52). Jelentése napjaink szótárai szerint: 'lép', 'halad', 'megy'. C.: *Megyök, iárok*; MA.: *Megyec, Iaroc*; PP.: *Mégyek, Járok*.

j á r: Ter. 3,14: „super pectus tuum gradieris”: „te mellýeden *yary*” (JordK. 3a) ~ „az te hafadon *iary*” (KárB.) ~ „Hasadon *csúszol*” (Bibl. 73); Kiv. 2,5: „et puellae eius gradiabantur per crepidinem alvei”: „Es hű zolgalo leány *yarnak vala* az vyz parttýan” (JordK. 24b) ~ „és añac fşolgáló leáni *iárnac vala* az víz nec partyán” (KárB.) ~ „Kisérői közben a parton *sétáltak*” (Bibl. 73); Ps. 31,8: „in via hac qua gradieris”: „az vtba; kibe *yarzs* [!]” (DK. 40r) ~ „az wthba kybe *yarz*” (KeK. 72) ~ „Es vezérellek az igaz öfvényen” (MAZs.) ~ „az vtra mellyen *iary*” (KárB.) ~ „az útra, amelyen *járnod kell*” (Bibl. 73); Dán. 4,34: „gradientes in superbia potest humiliare”: „kéuelfgben *iarokat* megalazhat” (BK. 140) ~ „àkic *iárnac* keuelfgben, meg alázhattya” (KárB.) ~ „akik kevélyen *járnak-kelnek*, azokat meg tudja alázni” (Bibl. 73); Mik. 2,7: „Nonne verba mea bona sunt cum eo qui recte graditur”: „Nemdè èn igeim iok è auual ki igazā *iar*” (BK. 249) ~ „nem hafználnak è az én befédim . annál az ki igazán *iar*” (KárB.) ~ „Nincsenek-e telve szavai jóssággal az ő népe, Izrael iránt” (Bibl. 73).

m e g y: Ez. 1,9: „ante faciem suam gradiebatur”: „mindenic artzal eleibe *mégyen vala*” (KárB.) ~ „nem fordultak meg, hanem mindegyik egyenesen *haladt*” (Bibl. 73); Ám. 7,12: „graderere; fuge in terram Iuda”: „*Men* fűs [!] Iudanac földebè” (BK. 227) ~ „*eregyel* fułs el az Iuda földére” (KárB.) ~ „*Menj el* innen! Menekülj Juda földjére” (Bibl. 73); *e l m e g y*: Szám. 20,17: „sed grediemur via publica”: „de az orzagh wtan *meegýwnk el*” (JordK. 52a) ~ „Az orfşág vtán *megýunc*” (KárB.) ~ „A királyi úton *haladnánk*” (Bibl. 73).

m á s z i k: Eszt. 4,2: „hoc eiulatu, usque ad fores palatii gradiens”: „è firaffal a palotanac aitayhoz *maza*” (BK. 57) ~ „*méne* fşintén *oda* az helyre melly az király kapuia elöt vala” (KárB.) ~ „A királyi kapuval szemben megállt” (Bibl. 73).

26. **inambulo** (2). Jelentése: 'járkál', 'sétál'. C.: *Ballagok, iárok*; MA.: *Setalगतoc, Ballagoc*; PP.: *Sétálgatok, Ballagok*.

j á r: 2. Kor. 6,16: „et inambulabo inter eos”: „lakożom ő benne, és benne *iaroc*” (KárB.) ~ „és közöttük *járok*” (Bibl. 73).

27. **incedo** (39). Jelentése szótárainkban: 1. 'jár', 'terjed', 'nyomul'; 2. 'belép'; 3. 'meglep'. C.: *Iárok, sétálok*; MA.: *Iarok, Sétaloc, Mendegelőc*; PP.: *Járok, Sétálok, Mendegelek*.

j á r: Lev. 11,27: „quae incedunt quadrupedia”: „mýnth zokoth laban *yarný*” (JordK. 39b) ~ „valamelly az négy lábú állatoc között az tenyerén *iar*” (KárB.) ~ „Azokat a négy lábú állatokat, amelyek egész talpukon *járnak*” (Bibl. 73); Ps. 41,10 és 42,2: „quare intristatus incedo”: „es mire *iarok* zomorvan” (DK. 49r) ~ „ees myre zomorwn *yarok*” (KeK. 106 és 107) ~ „Gyáfzban *járok* vefşélllyel; Miért *járok* keferűféggel” (MAZs.) ~ „f-miért *iároc* gyáfzruhában”; „miért *iaroc* fşomorúan” (KárB.) ~ „Miért kell szomorúan *járnom*” (Bibl. 73); Ez. 1,9: „non revertentur cum incederent”: „nem fordúlnac vala meg mikor *járnac vala*” (KárB.) ~ „Amikor *mentek*, nem fordultak meg” (Bibl. 73); Lk. 1,6: „incedentes in omnibus mandatis”: „*iaruan* vrnac mendeż parālo-latibā” (MK. 54ra) ~ „yften-elette *nyomofok* az yftennek mýnden paranczolatýban” (JordK. 113c) ~ „kic az Wrnac minden parantfolatiban ... él nec vala” (KárB.) ~ „szentül éltek az Úr parancsai és rendelkezései szerint” (Bibl. 73).

m e g y: Szám. 10,34: „Nubes quoque Domini super eos orat per diem cum incederent: „Az yftený kőd kedeegh felettek *mégyen vala* mýnd napwl” (JordK. 47d) ~ „Es az WR főlhőie vala ő raytoc nappal mikoron menné nec az ő táborokból” (KárB.) ~ „S az Úr felhője *lebegett* fölöttük azon a napon, amelyen a táborból elindultak” (Bibl. 73); *b e m e g y*: Zsid. 6,19: „et incedentem usque ad interiore velaminis”: „mellj *be mégyen* mind azokig, az mellyec a kárpiton belől vadnac” (KárB.) ~ „amely a függöny elé *ér*” (Bibl. 73); *h á t r a m e g y*: Ter. 9,23: „et incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui”: „és *hátra menuén* ő hozzá iárulánac és be fedezéc az ő Atyoknac mezítelenfégt” (KárB.) ~ „háttal *bementek* és betakarták atyjuk meztelenségét” (Bibl. 73).

s i e t: Józs. 4,13: „quadraginta pugnatorum millia per turmas, et cuneos, incedebant per plana”: „negyven ezeren ký mýnd ew fereghe zerent, és *fyethnek* az ygyenefre” (JordK. 76a) ~

„Vgy mint negyuen ezer fegyueres vitezec *ménénec által* az Wr előtt” (KárB.) ~ „mintegy 40 000 felfegyverzett harcos *kelt át* ... Jerikó síkságára” (Bibl. 73).

28. **ingredior** (570). Jelentése: 1. 'jár', 'megy'; 2. 'belép'; 3. 'belefog'; 4. 'megtámad'. C.: *Bé megyők*; MA.: *Bemegyec*; PP.: *Bé-mégyek, Mégyek, Iárok*.

m e g y: Óz 4,15: „nolite ingredi in Galgala”: „ne akariatoc *mēnetec galgalaba*” (BK. 186) ~ „Ne *mennyetec Gilgalba*” (KárB.) ~ „Ne *menjetek el Gilgálba*” (Bibl. 73); Mt. 19,17: „Si autem vis ad vitam ingredi”: „Ha ke akarz az qrok életbē *mennēd*” (MK. 25rb) ~ „Ha kedýg az erek eeletre akarz *be menný*” (JordK. 95d) ~ „ha pedig *bę* akarfz az életre *menni*” (KárB.) ~ „ha *el* akarsz *jutni* az örök életre” (Bibl. 73); *b e m e g y*: Lev. 12,4: „nec ingreditur in sanctuarium”: „*be se mennýen* az fanctuariomba” (JordK. 39c) ~ „az fszent helyre ne *mennyen*” (KárB.) ~ „és ne *közeledjen* a szentélyhez” (Bibl. 73); Rút 4,11: „mulierem, quae ingreditur domum tuam”: „*énembēiēt ki bē mégē* te hazadba” (BK. 9) ~ „az afzsoni állatot, ki *megyen* az te házadban” (KárB.) ~ „az aszszonyt, aki házadba *került*” (Bibl. 73); Ps. 85,11: „et ingrediar in veritate tua”: „es *be megek* te igaffagodba” (AK. 83) ~ „es en *be mégék* te bizonfagodba” (DK. 80r) ~ „ees een *bemegyek* the yozagodba” (KeK. 226) ~ „Hogy *járjak* igafságodban” (MAZs.) ~ „*Iároc* az te igafságodban” (KárB.) ~ „hogy igazságod szerint *járjak*” (Bibl. 73); Lk. 24,3: „ingressae non invenerunt corpus Domini Iesu”: „*bē menuē* nē lelic vr i^cnac tēftēt” (MK. 83vb) ~ „*bel menwen* nem talalak megh oth vrnak h^w tēfteeth” (JordK. 134d) ~ „*bę ménuén* nem találác az Wr Iesufnac tēftēt” (KárB.) ~ „*Bementek*, de az Úr Jézus testét nem találták” (Bibl. 73).

j á r: Ps. 37,7: „tota die contristatus ingrediebar”: „mind napeftig kefervfegyel *iarok vala*” (DK. 45v) ~ „naponkeeth zomorwlwan *megyek vala*” (KeK. 92) ~ „Minden napon gyáfz-ruhában *járók* írván” (MAZs.) ~ „és minden nap fsomoruán *iároc*” (KárB.) ~ „naphosszat szomorúan *járok*” (Bibl. 73); Ám. 6,1: „ingredientes pompatice domus Israel”: „*iaruā* kēuelfeggēl Iflⁿ hazaban” (BK. 224) ~ „*fsoktanac gyűlni* az Izrael házánac lokofi [!]” (KárB.) ~ „akik elé hódolva *járul* Izrael háza” (Bibl. 73).

b e j ö n: Ps. 40,7: „Et si ingrediebatur út videret”: „Es ha *be iqvala* latnia” (DK. 48r) ~ „Ees ha *bel yw* vala” (KeK. 102) ~ „*Meglátogattak* engem nyájasan” (MAZs.) ~ „Ha midőn *el iōnec* látogatnom” (KárB.) ~ „Ha valaki *meglátogat*” (Bibl. 73).

29. **intro** (227). Jelentése napjaink szótárai szerint: 'belép'; 'behatol', 'bemegy'. C.: *Be megyők*; MA.: *Bemegyec*; PP.: *Bé-mégyek*.

b e m e g y: Lev. 10,9: „quando intratis in tabernaculum testimonii”: „mýkoron az fanctuariomba *be mentők*” (JordK. 39a) ~ „mikor *bę* akartoc *menni* az gyülekezet fátorába” (KárB.) ~ „Amikor a megnyilatkozás sátrához *jöszők*” (Bibl. 73); Eszt. 4,2: „Non enim erat licitum indutum sacco aulam reges intrare”: „nem vala melto fakba oltqzqⁿ. kiral tēremēbē *bēmēni*” (BK. 57) ~ „mert nem fsabad vala *bę menni* az király kapuián gyáfz ruhában” (KárB.) ~ „mert szörzsákba öltözve nem *léphette át* senki a király kapuját” (Bibl. 73); Ps. 68,2: „quoniam intraverunt aquae usque ad animam meam”: „mert *be mentenek* vizek mend en lelkemíglēn” (AK. 60) ~ „mert vizek *be menenek* mind en lelkemig” (DK. 65r) ~ „merth *bee mennek* vyzek mynd een lelkemyg” (KeK. 167) ~ „Mert a' vizek fszintén lelkemig *érnek*” (MAZs.) ~ „mert *el értēnec* az vizec mind az én lelkemig” (KárB.) ~ „a víz már torkomig *ér*” (Bibl. 73); Ps. 87,3: „Intret in conspectu tuo oratio mea”: „*Be méhnen* te zemeled eleibe en imadfagom” (AK. 84) ~ „En ima^lagom *meñnen* *be* te elqdbē” (DK. 80v) ~ „*Iuffon* the elewdbe een ymadfagom” (KeK. 229) ~ „Könyörgéfemet meghallgaffad” (MAZs.) ~ „*Mennyen* te elqdbē az én imádfagom” (KárB.) ~ „Imám *hatoljon fel* hozzád” (Bib. 73). Bár. 3,15: „quis intravit in thesauros eius”: „ki *mēt bē* q kēnlēbe” (BK. 104) ~ „az ő tárházában ki *ment* valaha *bę*” (KárB.) ~ „és ki *hatolt el* kincseihez” (Bibl. 73); Lk. 10,5: „In quamcumque domum intraveritis”: „valamel házba *bēmenēd'tēc*” (MK. 67ra) ~ „Valamely házban *bel menendetek*” (JordK. 122c) ~ „Valamely házba *bę mentec*” (KárB.) ~ „Ha *betérték* egy házba” (Bibl. 73); Lk. 22,3: „Intravit autem satanas in Iudam”: „*Bēmene* ke fathanas Iudalba” (MK. 80vb) ~ „*Bel meene* azért az fathanas Iudasban” (JordK. 132c) ~ „*Bę méne* pedig az Sátán Iudasba”

(KárB.) ~ „A sátán hatalmába kerítette a karióti Judást” (Bibl. 73); Jn. 10,1: „qui non intrat per ostium in ovile ovium”: „ki nem *megen be* az aiton a iuhocnak aklaba” (MK. 95vb) ~ „Vala ký *be* nem *meegýen* az aýton az ýuhoknak aklokban” (JordK. 143d) ~ „à ki az iuhocnak aklába nem az ajtón *mégyen be*” (KárB.) ~ „Aki nem a kapun *megy be* a juhok aklába” (Bibl. 73).

j ö n: Róm. 5,12: „per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit”: „egy ember által *jött* ez világra az *bűn*” (KárB.) ~ „egy ember által *lépett* a világra a *bűn*” (Bibl. 73).

á l l: Jud. 10,17: „Cumque intrasset ante faciem eius”: „mikor *allotuolna* o orcaia èlòt” (BK. 33) ~ „mykor kedegh *be ment volna* Ivdith az olofernefnek eleybe” (SzékK. 68) ~ „Dé mikor előtte *meg állafz*” (KárB.) ~ „Ha színe előtt *állsz* majd” (Bibl. 73).

30. **introeo** (141). Jelentése: 'belép', 'bemegy'. C.: *Bé megyők*; MA.: *Bemegyec*; PP.: *Bé-mégyek*.

b e m e g y: Kiv. 1,1: „cum Iacob singuli cum domibus suis introierunt in Aegyptum”: „kýk mýnd *bel meenenek* egiptomba Iacobbal” (JordK. 23d) ~ „kic *be mentenec* vala Iacobbal Aegyptumba” (KárB.) ~ „akik családjukkal együtt *lekísérték* Jákobot Egyiptomba” (Bibl. 73); Jud. 12,6: „exiret et introiret ad adorandum Deum suum”: „ki *mēnè* ɓ *bè mēnè* o iftènet ymadni” (BK. 36) ~ „ò ky meheffen es *be yòheffen* az ò yftenének ymadafara” (SzékK. 75) ~ „Es mikor *fel menne*, imádgya vala az Izraelnec Wrát Iftenét” (KárB.) ~ „hogy szolgálóját engedjék ki imádkozni” (Bibl. 73); Ps. 62,10: „introibunt in inferiora terrae”: „*be mennek* földnek al'faba” (AK. 51) ~ „*beel mennek* feldnek alforezeeben” (FeK. 30) ~ „földnek alfo rezybe *mennek*” (DK. 61r) ~ „ees *mennek* feldnek alfo rezebe” (KeK. 154) ~ „Mélyen a' föld alá borúlnak” (MAZs.) ~ „az földnek alfo részére *mennek*” (KárB.) ~ „azok *lekerülnek* a földnek mélyébe” (Bibl. 73); Dán. 10,3: „caro et vinum non introierunt in os meum”: „hus ɓ bor èn zamon *bènem ment*” (BK. 158) ~ „hús és bor *be* nem *ment* az én fázamon” (KárB.) ~ „húst és bort még számba se vettem” (Bibl. 73); Mt. 8,5: „Cum autem introisset Capharnaum”: „Miko ke *bèmentuolna* Capharnaumba” (MK. 14ra) ~ „Mykoron kedeg *be ment vona* kaffarnaomba” (JordK. 89c) ~ „*Be ménuén* pedig Iefus Capernaumba” (KárB.) ~ „Amikor *beért* Kafarnaumba” (Bibl. 73); MK. 1,45: „ita ut iam non posset manifeste introire in civitatem”: „hog immar ielennè || a' varosba *bè nē mēhètne*” (MK. 37rb) ~ „ymaran nem *mehethne be* az varosban” (JordK. 103b) ~ „hogy immár nem *mehetne* az Iefus niluan varosba” (KárB.) ~ „Emiatt Jézus nem *mehetett* nyilvánosan *be* a városba” (Bibl. 73); Jn. 20,5: „non tamen introivit”: „de maga *nē menebè* a koporfoba” (MK. 106vb) ~ „es ennen maga *be* nem *meene*” (JordK. 151a) ~ „de nem *méne be*” (KárB.) ~ „de nem *ment be*” (Bibl. 73).

j á r: ApCs. 3,2: „ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum”: „hogý alamýfnath kernee azon *ýaroktwl* az templomban” (JordK. 153d) ~ „hogy kérne alamifnát azoktól à *kic be menne* vala az templomba” (KárB.) ~ „hogy a templomba *menőktől* alamizsnát kérjen” (Bibl. 73).

31. **introgedior** (6). Jelentése: 'belép'. C.: *Bé megyők, lépők*; MA.: *Bemegyóc, Lepec*; PP.: *Bé-mégyek*.

b e j ö n: Dán. 5,15: „Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi”: „ɓ ma *bè iottènèc* èn zemelem èlèibè bɔlLèc Magofoc” (BK. 142) ~ „Es moftan hozatánac én előmben bölczec, és eg forgás tudóc” (KárB.) ~ „Az előbb iderendeltem a bölcseket és varázslókat” (Bibl. 73); ApCs. 19,8: „Introgressus autem synagogam”: „*Bel menwen* pal az Synagogaban” (JordK. 165c) ~ „ò pedig *be ménuén* az Synagogába” (KárB.) ~ „*Eljárt* a zsinagógába” (Bibl. 73).

32. **lustro** (14). Jelentése: 1. 'megszemlél'; 2. 'bejár', 'beutaz'. C.: *Be iarom, el szómlelóm*; MA.: *Megjarom, Szemlelóm, Item Szentelem, tíftitom*; PP.: *Meg-tíftitom, Szentelem, Megjárom, Szemlélem*.

á l t a l m e g y: Szám. 13,33: „Terra quam Iustravimus, devorat habitatores suos”: „Az feld kyt *megh ýarthwnk*” (JordK. 49c) ~ „Az a föld az, mellyen *által mentünc* hogy meg kémlenüc azt” (KárB.) ~ „Az ország, amelyet *bejártunk*” (Bibl. 73); Józs. 18,9: „Itaque perrexerunt et Iustrarentes eam”: „El ménénec annac okaért az férfiac, és *által ménénec* à földön” (KárB.) ~ „*bejárták* az országot és jegyzékbe foglalták a városokat” (Bibl. 73).

bejár: 2. Kir. 24,8: „et Iustrata universa terra”: „Es mikor *be jártác volna* az egész földet” (KárB.) ~ „Igy *bejárták* az egész országot” (Bibl. 73).

33. **obvio** (9). Napjaink szótárai nem közlik. C.: *Elei be [!] megyek, elől talalom*; MA.: *Eleibe megyőc, Vton rea ũtkőzöm*; PP.: *Szembe találkozom*.

elébe kel: Ps. 84,11: „Misericordia et veritas obviaverunt sibi”: „Irgalmasság es igazság *eleibe kőltek* ō magoknak” (AK. 82) ~ „Irgalmasság es bizońság egmáft *elől lilek*” (DK. 79v) ~ „ygallaa es || bekefeeg meg apolak wteth” (KeK. 224) ~ „Az irgalmasság es igazság *elől talályác* egymáft” (KárB.) ~ „Igazság es hűség *találkoznak*” (Bibl. 73).

elébe megy: Zsid. 7,1: „Hic enim Melchisedech ... qui obviavit Abrahae”: „Mert ez Melchifedech ... ki Abrahamnac *eleiben ment vala*” (KárB.) ~ „Ez a Melkizedek ... *eléje ment* a királyok legyőzése után hazatérő Ábrahámnak” (Bibl. 73).

34. **occurro** (93). Jelentése mai szótárainkban: 1. 'odamegy', 'odajön'; 2. 'elébe siet'; 3. 'fel-tűnik'; 4. 'rábukkan'. C.: *Elődbe megyek, elődbe találkozom*; MA.: *Eleibefutoc, Magam elévetöm*; PP.: *Eleibe futok*.

jön: Ter. 24,12: „occurre, obsecro, mihi hodie”: „Kerlek *yewý* hozýam ez may napon” (JordK. 9a) ~ „Wram ... adgyad hogy nyeriem meg azt ma az mit én kévánoc” (KárB.) ~ „rendezd el ma szerencsésen a dolgot” (Bibl. 73); *elébe jön*: Szám. 23,3: „si forte occurrat mihi Dominus”: „hogy ha *eleembe yewend* wr yften” (JordK. 53c) ~ „tálam *előmbe iő* az WR énnékem” (KárB.) ~ „hátha *találkozom* az Úrral” (Bibl. 73).

elébe kel: Iud. 10,11: „occurrerunt ei exploratores Assyriorum”: „*èlèibè kèlén* nèki az Allírofacnac kéméc” (BK. 32) ~ „*eleybe fwtanak* Iwditnak, az allyrofofnak kémý” (SzékK. 66) ~ „míg az Afsyriábéliekre akadnánác, kicfrafát állanac vala” (KárB.) ~ „asszir előörsökkel *találkoztak*” (Bibl. 73); Mt. 8,28: „occurrerunt ei duo habentes daemonia”: „*èlèibè kèlén* nèki két emberc ordögökét valloc” (MK. 14va) ~ „*eleyben ýwének* keth erdenghes emberek” (JordK. 89d) ~ „*iőuénec ő eleibe* két ördögőfőc az koporfőkből” (KárB.) ~ „két ördögtől megszállt emberrel *találkozott*” (Bibl. 73); Mt. 28,9: „ecce Iesus occurrit illis, dicens”: „im i^c azocnac *èlèibè kele*” (MK. 35vb) ~ „ýme Iefus *elől veven* hwket” (JordK. 102b) ~ „imé Iefus *eleikbe méne* nékiec” (KárB.) ~ „Egyszerre csak Jézus *jött* velük szemben” (Bibl. 73); (MK. 5,2: „statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo”: „legottan *èlèibè kèlè* ōnèki a koporfőbā fërtezetes žèllető ember” (MK. 39vb) ~ „Azonnal *ký ýewe* eleýben az temeteefbol egy ember” (JordK. 105a) ~ „azonnal *méne ő eleibe* az koporfőkből egy ember” (KárB.) ~ „egy tisztátalan lélektől megszállott ember *kőzeledett* feléje” (Bibl. 73); *elébe (ki) kel*: Törv. 23,4: „quia noluerunt vobis occurrere cum pane et aqua in via”: „merth nem akaranak *eleetekbe ký kelyn*” (JordK. 67d) ~ „Annac okaért mert nem *iőuénec ti előtőkbe* kenyérrel es vízzel az vtra” (KárB.) ~ „Útközben nem *mentek elétek* kenyérrel es vízzel” (Bibl. 73).

megtérés (fn): Ps. 18,7: „Et occursus eius usque ad summum eius”: „Ees ew *megh theerese* evneky magallagayg” (FeK. 9) ~ „Es ō *megterise* meńnek magallagaig” (DK. 20r) ~ „Ees wneky *meg teresse* menyeknek magallagara” (KeK. 34) ~ „Az Egnek egy végén *Felkél* es elmégyen Gyorfán a' más végére” (MAZs.) ~ „Az ő *ki iőuetele* az egnece egyice végétől fogua az máfíc végéiglen vagyon” (KárB.) ~ „Az egyik szélén *kel* es siet a másik szélére” (Bibl. 73).

35. **peragro** (3). Jelentése: 'bejár', 'kóborol'. C.: *El iarom el budosom*; MA.: *Megjárom, budofom*; PP.: *Meg-járom, Bújdosom*.

néz (el): Ez. 39,15: „circuibunt peragrantes terram”: „által iáriác az kic az földet *nézelic*” (KárB.) ~ „hogy állandóan *járlják* az országot” (Bibl. 73).

eljár: 2. Mak. 3,8: „quasi per Coelesyriam et Phoenicen civitates esset peragraturus”: „mintha Coelefyriánac es Phoenicianac várofit akarná *el iárni*” (KárB.) ~ „hogy Cöle-Szíria es Fönicia városait *megy meglátogatni*” (Bibl. 73).

36. **perambulo** (32). Jelentése: 'jár', 'bejár', 'átjár'. C.: *Meg iarom*; MA.: *Meg-járom, Setalom*; PP.: *Meg-járom, Sétáalom*.

j á r: Jud. 5,12: „isti pede sicco fundum maris perambulando transirent”: „èzec zarraz labbal a têngèrn^c fènekèt *irauā* által ménèn^c” (BK. 18) ~ „ezek az tengernek fenekeén zaraz labval *yarvan* által kelének” (SzékK. 20) ~ „ackor Isten az veres tengert meg fázasztá előttöc” (KárB.) ~ „Isten kiszárította előttük a Vörös-tengert” (Bibl. 73); Ps. 67,22: „verticem capilli perambulantium in delictis suis”: „ø vetkezetekben *iarokat* fürteknek teteyt” (AK. 58) ~ „feieket be-tõri õnõn vetkezesekbe *iaroknac*” (DK. 64v) ~ „azoknak kyk *yarnak* w bynekbe” (KeK. 165) ~ „Megveri, megtõri fejét A’ gonofz ellenségnek” (MAZs.) ~ „az õ bûnökben *iarókac* üftõkõs feieket” (KárB.) ~ „az Isten szétzúzza az üstökét azoknak, akik bûnben élnek” (Bibl. 73); Ps. 100,2: „Perambulabam in innocentia cordis mei”: „*Iarokuala* en zúuemnek artatlanlagaban” (AK. 103) ~ „*Iarok vala* en zivemnek artatlanlagaban” (DK. 89v) ~ „Een zyuemnek artatlanlagaba *yarok vala*” (KeK. 264) ~ „Okofsággal *járók* minden útamban” (MAZs.) ~ „*Jároc* az én fziuemnec tõkélletefségében” (KárB.) ~ „Az ártatlanság útján akarok *járni*” (Bibl. 73); *b e j á r*: Bár. 6,61: „imperatum fuerit a Deo perambulare universum orbem”: „parãloltatandic iftëntõl mēd èz vilagot *bè iarni*” (BK. 115) ~ „parantfollyác hogy minden orfzágõn *által mennyenec*” (KárB.) ~ „megparancsolja, hogy *vonuljanak végig* a földõn” (Bibl. 73); Zak. 1,10: „quos misit Dominus, út perambulent terram”: „kikèt vr èrèzetet hog *bè iarnac* földèt” (BK. 295) ~ „kiket az WR küldött hogy *bè iáriác* ez földèt” (KárB.) ~ „akiket az Úr küldött, hogy *járják be* a földèt” (Bibl. 73); *e l j á r*: Ter. 13,17: „Surge, et perambula terram in longitudine”: „Kel ffele azert *yard* mýnd *el* ez feldnek hozyaafagat” (JordK. 5b) ~ „Kelly fel és *iárd el* az orfzágõt az õ hõfzõfzõára és fõléfõfõgére” (KárB.) ~ „Rajta tehát, *járd be* a földèt széltében és hosszában” (Bibl. 73); *m e g j á r*: Ps. 8,9: „volucres caeli, et piscis maris qui perambulabant semitas maris”: „Meñnek madaryth ees thengernek halayth . kyk *megh yaryak* tengernek ewfwenyth” (FeK. 7) ~ „Mennek madarit es tengernek halit, kik *meg iariac* tengernek õfvenit” (DK. 12r) ~ „Menyey madarakath ees tengerbely halakath, kyk *meg yaryak* tengernek efwenyeth” (KeK. 12) ~ „Es fok halait a tengernek Birtokába adád az embernek” (MAZs.) ~ „Az Eegi madarakat, és a tengernek halait, és az mellyek *által iáriác* az tengernek õsuénit” (KárB.) ~ „az ég madarait s a tenger halait, mindent, ami a tengerek õsvényén *kering*” (Bibl. 73); Lk. 19,1: „ingressus perambulabat Iericho”: „èlèrèduē i^c *megiaria* vala ierichot” (MK. 77va) ~ „be menwen *yar vala* Ierikoban” (JordK. 130a) ~ „be ménuén Ierichoba, azon *mégyen vala el*” (KárB.) ~ „odaért Jerikóba és *végiment* rajta” (Bibl. 73).

m e g h i r h e s z i k: Lk. 5,15: „Perambulabat autem magis sermo de illo”: „Inkab *meghirhèzecuála* ke. è bèzed õrolla” (MK. 59va) ~ „De annewal ýnkab *ky terwíl vala* hwnéký hýre” (JordK. 117b) ~ „Annál inkább *teriednec vala* pedig az õ felõle valo befzèdec” (KárB.) ~ „A dolog híre mégis egyre jobban *elteryedt*” (Bibl. 73).

37. **pergo** (173). Jelentése: 1. ’előre halad’; 2. ’elmege’; 3. ’készül vmire’. C.: *Megiok* [!], *benne el megyõk*; MA.: *Benne elmegeyec*, *Menten megyec*; PP.: *Benne el-mégyek*, *Menten mégyek*.

m e g y: Tõrv. 26,2: „pergesque ad Iocum, quem Dominus Deus tuus elegerit”: „*meený* az herre kýt the wrad yften valasztot” (JordK. 68c) ~ „*menny el* oda az helyre, az mellyet az te WRad iftened valasztand” (KárB.) ~ „*menj el* arra a helyre, amelyet az Úr, a te Istened neve kiválasztott” (Bibl. 73); Rút 1,6: „surrexit, út in patriam pergeret cum utraque nuru sua”: „felkèlè hog õhazaiaba *mènè* õkèt’ menéuèl” (BK. 1) ~ „Fel kele ..., hogy *viõfõza menne* az Moab tartományából” (KárB.) ~ „elindult a két menyével s *visszatért* Moab földjére” (Bibl. 73); Eszt. 6,14: „cito eum ad convivium ... pergere compulerunt”: „õtèt hamar kènze || reitec *mèni* a vendègfegbè” (BK. 63) ~ „*sietènec* Hamant el hijni è lakodalomba” (KárB.) ~ „hogy *sietve* elhívják a lakomára” (Bibl. 73); Dán. 6,19: „festinus ad Iacum leonum perrexit”: „fietèlmèl *mene* az orozlanoknac vèrmehez” (BK. 146) ~ „gyorfalággal az orofzlánoc vermèhõz *mène*” (KárB.) ~ „sietve az orozslánok barlangjához *ment*” (Bibl. 73); *e l m e g y*: Jõzs. 2,1: „qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis”: „kýk ottan *el menween* meeneenek be el raab new azzõn hazához” (JordK. 75a) ~ „*El ménuén* annac okaért, *bè mentec vala* egy vendèg fogadó afõõõõni allatnac házában” (KárB.) ~ „*Elõre mentek* s egy Rachab nevű rossz hírű nõ házába tértek” (Bibl. 73); 1. Kir. 24,3: „perrexit ad

investigandum David”: „*el méne* hogy meg keréfné az Dávidot” (KárB.) ~ „*kivonult*, hogy felkutassa Dávidot” (Bibl. 73); *fel megy*: Jn. 8,1: „Iesus autem perrexit in montem Oliveti”: „Iefus ke *fel-mene* oliuetnac hëgerè” (MK. 93rb) ~ „IEfus kedeegh *meene* oliuetýmnek hegýere” (JordK. 141d) ~ „IEsus pedig *elméne* az olay fáknac hegýere” (KárB.) ~ „Jézus *kiment* az Olajfák hegýere” (Bibl. 73).

jár: Óz. 6,9: „in via interficientium pergentes de Sichem”: „az utbā *iarokat* Sychènből megöldöklöc” (BK. 189) ~ „az vton embert ölnec” (KárB.) ~ „Mint rablógyilkosok a szichemi úton” (Bibl. 73).

odater: Kiv. 3,4: „Cernens autem Dominum quod pergeret”: „Látuán pedig az WR hogy *oda térne* Mofes” (KárB.) ~ „Amikor az Úr látta, hogy (Mózes) vizsgálódva *közeledik*” (Bibl. 73).

38. **pertranseo** (81). Nincs szótározva. C.: *Altal megiek*; MA.: *Altal megyec, Mellete altal megyec*; PP.: *Által-mégyek, Mellette által-mégyek*.

megy: Ter. 12,6: „pertransivit Abram terram usque ad Iocum Sichem”: „*Meene* Abram Sýchemnek varafaaba” (JordK. 4c) ~ „*által méne* Abram az földön mind Sichemig” (KárB.) ~ „Ábrám *végigvonult* az országon Szichem városáig” (Bibl. 73); *általmegy*: Jud. 2,12: „Cumque pertransisset fines Assyriorum”: „Es mikor *altal mētek uolna* Affíriofoknac végéyt” (BK. 13) ~ „es mykor *el költe volna* az Affyrofoknac hatarat” (SzékK. 4) ~ „Mefopotamián *által méne*” (KárB.) ~ „három napon át *meneteltek* Beksilet síksága felé” (Bibl. 73); Ps. 65,6: „in flumine pertransibunt pede”: „labbal *altal mennek* fölön” (AK. 54) ~ „labon: fölő víz *altal mennek*” (DK. 62v) ~ „vyzen *yarnak* labokon” (KeK. 159) ~ „a nepnek labok fzarazon *általmehet*” (MAZs.) ~ „az folyó vizen fzaraz lábbal *mentec által*” (KárB.) ~ „a lábukkal *lépdeltek át* az áron” (Bibl. 73); Ps. 103,10: „inter medium montium pertransibunt aquae”: „he || gek közöt *altal mennek* vizek” (AK. 109) ~ „hegeknek közölök vizek *el folnak*” (DK. 92r) ~ „hegyek kezewl vyzek *el folnak*” (KeK. 274) ~ „A patakok ... Az hegyek között zengedezve *folynak*” (MAZs.) ~ „folyo vizecké téfzed, hogy az hegyec között *follyanac*” (KárB.) ~ „Te öntéd a források vizét patakokba, a hegyek között *csörgedeznek*” (Bibl. 73); Ps. 123,5: „Torrentem pertransivit anima nostra”: „Az wyzeth *altal meene* my lelkewnk” (FeK. 74) ~ „Mi lelkönk az vizet *altal mene*” (DK. 103v) ~ „Az wyzeth *altal mene* my lelkenk” (KeK. 358) ~ „A nagy árvíz reánk *rohan vala*” (MAZs.) ~ „az patac *által ment volna* az mi lelkünkön” (KárB.) ~ „a zügő ár *elragadott volna*” (Bibl. 73); *el megy*: Hab. 1,11: „Tunc mutabitur spiritus, et pertransibit”: „Tahat megvaltoztatic ő zèllète ь *èlmegen*” (BK. 270) ~ „Ackor el változic az ő fziue és *meg halladuán* az tzejt gonofzúl tfelekefzic” (KárB.) ~ „Aztán megfordul és *elvonul* mint a szélvész” (Bibl. 73).

elmulvkit: Kiv. 23,5: „non pertransibis, sed sublevabis cum eo”: „Ha le efween tala-landod ne *mwllýad el* hwtet” (JordK. 32d) ~ „nem lefzefzé annac segítseggel? *Emeld fel* azt ő véle égyüt” (KárB.) ~ „ne *kerüld ki* ellenségedet, hanem segíts neki felállítani” (Bibl. 73); Lk. 10,32: „et videret eum, pertransiit”: „latuā őtèt *èlmula*” (MK. 67vb) ~ „es lathwan hwtet *el hagyaa*” (JordK. 123b) ~ „és azt látta volna, *el kerüld*” (KárB.) ~ „Észrevetted, de *element* mellette” (Bibl. 73).

elmulik: Dán. 2,9: „donec tempus pertranseat”: „miglèn vdo *èmmullec*” (BK. 120) ~ „mig idő *müllýec*” (KárB.) ~ „addig is *telik* az idő” (Bibl. 73).

általfoly: Lk. 2,35: „tuam ipsius animam pertransibit gladius”: „te lelkedet tör *altal follá*” (MK. 56va) ~ „Az te lelkedet es *atal hattýa* eleff thör” (JordK. 115a) ~ „Söt az te lelkedetis *által hattya* az eles tör” (KárB.) ~ „a te lelkedet is tör *járja át*” (Bibl. 73).

39. **pervagor** (1). Jelentése: 1. 'kóborol'; 2. 'bejár'; 3. 'kiterjed'. C.: *El budosom, el iarom*; MA.: *Megjarom, Budosom*; PP.: *Meg-járom, Bújdosom*.

fel megy: 4. Kir. 17,5: „Pervagatusque est omnem terram”: „Es *fel méne* az Afsyriábéli király az egész földre” (KárB.) ~ „az egész ország ellen *hadba szállt*” (Bibl. 73).

40. **pervenio** (98). Jelentése: 1. 'megérkezik', 'elér vhova'; 2. 'jut vkinek'. C.: *El érek, érkezem*; MA.: *Elerkezem, odamegyők*; PP.: *El-érkezem, Oda mégyek*.

jut: Jud. 1,9: „quousque perveniatur ad terminos Aethiopiae”: „miglèn *iutna* Zèrèlē orzagnac hegé[re]” (BK. 11) ~ „Nabucodonozor *el küldé* ... Szeretlèn ország határihoz tartozók-

hoz” (KárB.) ~ „követeket küldött ... egészen Etiópia határáig” (Bibl. 73); Eszt. 4,3: „ad quae crudele regis dogma pervenerat”: „mëllëkrë kiralnac ëkégetlën zërzëfë *iutouala*” (BK. 57) ~ „valahouá az király paranczolattya és törüenyé *iutott vala*” (KárB.) ~ „ahol csak kihirdették a király rendeletét” (Bibl. 73); Bár. 4,1: „qui tenent eam, pervenient ad vitam”: „kic tartiac ötët *iutnac* életbë” (BK. 105) ~ „valakic azt meg fogadgyác, az életre *meñec*” (KárB.) ~ „Aki meg tartja, élni fog” (Bibl. 73); Hab. 1,4: „non pervenit usque ad finem iudicium”: „az ítelët vegrë nem *iutot*” (BK. 270) ~ „Annac okaért nintfen bötfületi az Isten törüenyénc” (KárB.) ~ „a jog nem *érvényesül*” (Bibl. 73); Lk. 11,20: „pervenit in vos regnum Dei”: „tú közitecbë *iutot* istënc orzága” (MK. 68vb) ~ „Býzonýawal *el ýutot* tý reatok ýftennek orzága” (JordK. 123d) ~ „keťfégnëlkül *el érkezett* ti hozzátoc az Istenec orzága” (KárB.) ~ „akkor már közel van hozzátoc az Isten orzága” (Bibl. 73); *el jut*: ApCs. 11,22: „Pervenit autem sermo ad aures ecclesiae”: „*El ywta* azért az zent egyháznak hallafára” (JordK. 160d) ~ „*El méne* pedig ez hír az Ierufálebéli gyülekezetbe” (KárB.) ~ „Ennek a híre a jeruzsálemi egyházba is *eljutott*” (Bibl. 73).

el ér: Ter. 47,9: „non pervenerunt usque ad dies patrum meorum”: „de meegh fem *eerttem* *el* en atýamýmnak ýdeiýöket” (JordK. 21d) ~ „nem *értëc* az en Atyáimnac életkneec ešťtendeineec napiait” (KárB.) ~ „Nem *érik el* atyáim életkorát, vándorlásuk éveit” (Bibl. 73).

jön: Mt. 12,28: „igitur pervenit in vos regnum Dei”: „az...t tú közitecbë *iöt* istënc orzága” (MK. 18va) ~ „býzonýawal ýmaran tý ellentek *el ýwtot* Istennek orzága” (JordK. 92a) ~ „tehát *el érkezett* hozzátoc az Isten orzága” (KárB.) ~ „akkor már itt az Isten orzága” (Bibl. 73).

41. **praecedo** (66). Jelentése: 1. 'előre megy', 'megelőz'; 2. 'felülmúl'. C.: *Elöl megyök*; MA.: *Elölmegyec*; PP.: *Elöl-mégyek*.

el e v e m e g y: Lk. 19,28: „praecedebat ascendens Ierosolyman”: „*eleuè megèn vala* fëlmëuen Iherlmbë” (MK. 78rb) ~ „*el erede* ffele menwen Ierwfalemben” (JordK. 130o) ~ „*mégyen vala elöl*, fel ménuén Ierufálemben” (KárB.) ~ „*folytatta útját* Jeruzsálem felé” (Bibl. 73); *el ő t t e m e g y*: Ter. 32,21: „Placabo illum muneribus quae praecedunt”: „megh engheztelem ez aýandekokkal kyk *en elettem mennek*” (JordK. 14a) ~ „meg engeztelem ötet ez aiandockal melly *előttem mégyen*” (KárB.) ~ „Az *előttem járó* ajándékkal jóindulatra hangolom” (Bibl. 73); *el ő t t e b e m e g y*: Törv. 1,33: „qui praecessit vos in via”: „*ew megýen be tý elettetöket*” (JordK. 59b) ~ „Az ki *előttestec iár vala* az úton” (KárB.) ~ „aki *előttestec haladt* az úton” (Bibl. 73).

el e v e k e l: Ps. 96,3: „Ignis ante ipsum praecedet”: „Tüz *elene* [!] *kel* ö elöttö” (AK. 99) ~ „V neki tüz *elotte* [!] *mégen*” (DK. 87v) ~ „*zeen mégyen w elette*” (KeK. 257) ~ „Tüz *mégyen előtte*” (MAZs.) ~ „Tüz *iár ö előtte*” (KárB.) ~ „*Elötte* tűz lobog” (Bibl. 73); Lk. 1,17: „ipse praecedet ante illum in spiritu et virtute Eliae”: „ö *èleuè kel* az elöt Il’éfnc zëllëtebe ы iofagaban” (MK. 54rb) ~ „hwnéký *elette yw* ýllefnek lelkeeben es ereýben” (JordK. 113d) ~ „Mert ez *ö előtte fog iárni*, az Illyëfneec lelkiuel” (KárB.) ~ „Illës szellemével és erejével *előtte fog járni*” (Bibl. 73); *el ö l k e l*: Ps. 88,15: „Misericordia et veritas praecedent faciem tuam”: „Irgalmasság es igaffág *elöl kelik* te orczatat” (AK. 87) ~ „Te orcadnak elötte irgalmasság es byzonfág *mennek*” (DK. 82r) ~ „Irgalmasság es byzonfaag *vannak* the zyned elewth” (KeK. 235) ~ „Kegyelem és hüség te szined elött *mennek*” (MAZs.) ~ „az tökéletësfëg *iár* az te ortzád elött” (KárB.) ~ „előtted kegyelem és hüség *menetel*” (Bibl. 73); Mt. 14,22: „praecedere eum trans fretum”: „ötët *elöl këluen* a tengeren által mëniëc” (MK. 21rb) ~ „*hw elette atal ewezny*” (JordK. 93c) ~ „hogy *elöl el mennëneec* az túlfó partra” (KárB.) ~ „és *evezzenek át* a túlsó partra” (Bibl. 73).

el ö l m ú l: Mt. 21,35: „meretrices praecedent vos in regnum Dei”: „a paraznac *elöl mulnac* tútoket iftennc orzagaban” (MK. 27rb) ~ „az paraznac elöl vëfz nec tyteket ýftennek orzagaban” (JordK. 97a) ~ „az paraznac *elöl vëfz nec* titeket az Ifteñek orzagában” (KárB.) ~ „a cédák *megelőznek* benneteket az Isten országában” (Bibl. 73); MK. 6,45: „ut praecederent eum trans fretum ad Bethsaidam”: „hog *elöl mulnac* ötet bethfaidatol tenger ëlue” (MK. 42ra) ~ „hog *elette atal kelneek* a’ tengerth Bethfáýdara” (JordK. 106b) ~ „és *elöl el menni* Bethfáýdába az túlfó partra” (KárB.) ~ „és *keljenek át* a túlsó partra” (Bibl. 73).

előtte jár: Kiv. 32,1: „Surge, fac nobis deos, qui nos praecedant”: „kel ffeł zerez yfte-
neket mýnekwńk kýk *elettwnk ýarýanak*” (JordK. 34c) ~ „Kelly fel és czinály mi nekűnc Iftene-
ket kic *mi előttűnc iárianac*” (KárB.) ~ „Készíts nekűnk egy istent, amely *előttűnk jár*” (Bibl. 73).

42. **praeo** (9). Jelentése: 1. ’előre megy’, ’megelőz’; 2. ’elrendel’. C.: *Elől megyők*; MA.: *Elől megyek*; PP.: *Elől mégyek*.

elevekel: Lk. 1,76: „tu puer ... praeibis enim ante faciem Domini”: „te gèrmec ... *èlèue kèlż* wrnac orcaia *èlõt*” (MK. 55va) ~ „Ees te germec ... ew orczaya *elewt meegy*” (FeK. 270) ~ „te gèrmec ... *elette meegy* wrnak *żýneenek*” (JordK. 114c) ~ „Te pedig kis gyermek ... az Wrnac *előtte iársz*” (KárB.) ~ „mert az Úr *előtt jársz* majd” (Bibl. 73).

43. **praevenio** (21). Jelentése: 1. ’megelőz’; 2. ’meghiúsít’. C.: *Elől vezem*; MA.: *Előlve-
lzem, Eleit vèlzem*; PP.: *Elől-vèlzem, Eleit vèlzem*.

elevekel: Ps. 67,26: „Praevenerunt principes coniuncti psallentibus”: „*eleuekøltenek*
a fedelmek” (AK. 58) ~ „Feiedelnek [!] ... *eløl vønek* templomnak *vigado leañok køzøt*” (DK.
64v) ~ „*Elèl veueek* feyedelmek zerkezwen || *dycherewkhez*” (KeK. 165) ~ „*Eløl mentek* az ének-
lök” (MAZs.) ~ „*Eløl mennec vala* az éneklök” (KárB.) ~ „Elöl az énekesek, majd a hárfások kö-
vetkeznek” (Bibl. 73); Ps. 118,147: „Praeveni in maturitate, et clamavi”: „*Eleue køltem* ertfegben
es iuøltøttem” (AK. 139) ~ „En *eløl volek* irlelilbe . es *ívøltek*” (DK. 34v) ~ „Een *elèl welek*
tegedeth erth koromba ees kayalteek” (KeK. 348) ~ „Gyakorta reggel virradta *előtt* Te hozzád
könyörgésemben kiáltok” (MAZs.) ~ „Haynalnac *előtte* kiáltottam te hozzád” (KárB.) ~ „Korán
reggel *jövök* segítségért” (Bibl. 73); Mk. 14,8: „praevenit ungerè corpus meum in sepulturam”:
„*eleue* koltè èn testemet megkènètni èltemetebèn” (MK. 50va) ~ „*azt tewee eløl veven* meg keñný
az en testemet el temeteesre” (JordK. 111c) ~ „Mert az én testemet egyebec *előt* meg kente az én
temetéfemre” (KárB.) ~ „Elöre megkente testemet a temetésre” (Bibl. 73); *elölkel*: Eszt. 8,10:
„veteres litteras novis nuntiis praevenirent”: „az o lèuèlèkèt vy køuètlfègèckèl *èløl kèlnèc*” (BK.
66) ~ „küldé az leuelet louag poštáktól” (KárB.) ~ „futárokkal szétküldték az írásokat” (Bibl. 73);
Ps. 87,14: „mane oratio mea praeveniet te”: „holual en imadfagom || *eløl kel* tegedet” (AK. 85,6) ~
„holual en imalagom teged *eløl vezen*” (DK. 81r) ~ „een ýmadfagom *elewl vezen* tegedeth” (KeK.
231) ~ „Minden reggel néked könyörgök” (MAZs.) ~ „minden reggel az én imádlfagom te hozzád
érkezie” (KárB.) ~ „már hajnalban *eléd száll* imám” (Bibl. 73); Mt. 17,24: „praevenit eum Iesus
dicens”: „*èlølkèle* i^c øtèt mōduan” (MK. 23vb) ~ „*elèybe kele* Iefus es monda” (JordK. 95a) ~ „*eløl
véué* øtet Iefus monduán” (KárB.) ~ „Jézus *megelőzte* a kérdéssel” (Bibl. 73).

elölvesz: Ps. 16,13: „Exsurge, Domine, praeveni eum”: „Vram tamady fel *ved eløl* øtøt”
(DK. 17v) ~ „Vram tamady fel *wed elèl* wtheth” (KeK. 26) ~ „URam jøvel *vegyed eleit*” (MAZs.)
~ „Kely fel WRAM és *vedd eleit* az ø orczáianac” (KárB.) ~ „Kelj fel, Uram, szállj szembe vele”
(Bibl. 73).

(Folytatjuk.)

H. BOTTYÁNFY ÉVA